# KAYNAMA

Misak Yazıları

**AHMET B. ERCİLASUN**

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

/ otukennesriyat

**YAYIN NU:** 1988
**KÜLTÜR SERİSİ:** 1078

**T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI**
**SERTİFİKA NU:** 49269

**ISBN:** 978-625-408-542-0

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

**ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®**
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

**Genel Müdür:** Ertuğrul Alpay

**Genel Yayın Yönetmeni:** Göktürk Ömer Çakır

**Kitap Editörü:** Gürol Pehlivan

**Kapak Tasarımı:** Damla Acar

**Dizgi-Tertip:** Damla Acar

**Kapak Baskısı:** Pelikan Basım

**Baskı:** Vizyon Basımevi Kâğıtçılık
Matbaacılık ve Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Beylikdüzü OSB Mah. Orkide Cad. Nu: 1/Z
Beylikdüzü-İstanbul Tel: (0212) 671 61 51
Sertifika Nu: 52098

İstanbul- 2023

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

**Ahmet Bican Ercilasun:** 1943'te İzmir'de doğdu. 1962'de İzmir İmam Hatip Okulunu, 1963'te Edremit Lisesini bitirdi. 1963-1967 arasında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde okudu. 1965-1967 yıllarında Ömer Lütfü Barkan'ın yönettiği Türk İktisat Tarihi Enstitüsünde uzman olarak çalıştı. 1967'de Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünde Türk dili asistanı olarak göreve başladı. "Kars İli Ağızları – Ses Bilgisi" adlı çalışmasıyla 1971'de doktor oldu. 1971'de Hacettepe Üniversitesi Sosyal ve İdari Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne öğretim görevlisi olarak tayin edildi. 1972-1973'te askerlik görevini yaptı. 1976 Haziranı ile 1977 Ağustosu arasında ABD'nin Seattle şehrindeki University of Washington'da misafir araştırıcı olarak bulundu."Kutadgu Bilig'de Fiil" adlı teziyle 1979'da doçent oldu. 1983-1986 yıllarında ek görevle Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümünün başkanlığını yürüttü. Bu görevi sırasında Türk lehçeleri üzerine yüksek lisans ve doktora tezleri yönetmeye başladı. 1986'da Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesine profesör olarak atandı. Aynı yıl bu fakültede Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü kurdu. 1986-1990 yıllarında Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu müdürlüğü yaptı. 1990 sonlarında bir yıl süreyle Kültür Bakanlığında görevlendirildi; Türk dünyasından çağrılan akademisyenlerle birlikte *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*'nü hazırladı. 1993'te Gazi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinde Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümünü kurdu. 21 Eylül 1993 – 06 Kasım 2000 tarihleri arasında Türk Dil Kurumu başkanlığı yaptı. 2001 yılında Türkiye – Kırgızistan Manas Üniversitesinde (Bişkek) Edebiyat Fakültesi dekanı olarak görev yaptı. 2004-2005 öğretim yılında, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki Girne Amerikan Üniversitesinde bir yıl çalıştı. 2010 yılının Şubat ayında Gazi Üniversitesinden emekli oldu.

Ahmet B. Ercilasun, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Türk Ocağı, Azerbaycan Kültür Derneği ve Millî Düşünce Merkezi üyesidir.

Kitap olarak yayımlanan eserleri şunlardır:

*Arpaçay Köylerinden Derlemeler* (Selahattin Olcay ve Ensar Aslan'la birlikte – Ankara 1976)

*Bugünkü Türk Alfabeleri 1-2* (Ankara 1977)

*Kars İli Ağızları – Ses Bilgisi* (Ankara 1983)

*Kutadgu Bilig Grameri – Fiil* (Ankara 1984)

*Dilde Birlik* (İstanbul 1984)

"Başlangıçtan XIII. Yüzyıla Kadar Türk Nazım ve Nesri", *Büyük Türk Klasikleri 1* (İstanbul 1985)

*Uygur Halk Masalları* (Şekür Turan'la birlikte – Ankara 1989)

*Örneklerle Bugünkü Türk Alfabeleri* (Ankara 1990)

*Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri* (ortak – Ankara 1990)

*Moğolistan ve Çin Günlüğü* (Ankara 1991)

*Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü 1-2* (ortak – Ankara 1991-1992)

*Türk Dünyası Üzerine İncelemeler* (Ankara 1993)

*Türk Dili 1-4* (Leylâ Karahan'la birlikte – Ankara 1994, 1996)

*Gülnar* – roman (İstanbul 1998)

*Başlangıçtan 20. Yüzyıla Türk Dili Tarihi* (Ankara 2004)
*2BA – Beden-Beyin Akımı* – roman (Ankara 2006)
*Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Grameri I Fiil – Basit Çekim* (ortak – Ankara 2006)
*Makaleler – Dil-Destan-Tarih-Edebiyat* (Ankara 2007)
*Türk Lehçeleri Grameri* (ortak – Ankara 2007)
*Kâşgarlı Mahmud – Dîvânu Lugâti't-Türk – Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin* (Ziyat Akkoyunlu ile birlikte – Ankara 2014)
*Türk'ün Kayıp Kitabı – Ulu Han Ata* – roman (Ankara 2016)
*Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları* (İstanbul 2016)
*Atsız – Türkçülüğün Mistik Önderi* (Ankara 2018)
*Nehir Destan Oğuzname (Oguz Bitig)* (İstanbul 2019)
*Dîvânu Lugâti't-Türk'teki Şiirler ve Atasözleri* (İstanbul 2020)
*Türklük Bilimi Yazıları* (İstanbul 2020)
*Türkçülük Yazıları* (İstanbul 2020)
*Türk Dili Temel Kitabı – Herkes İçin Türk Dili* (Ankara 2020)
*Bengü İl Tuta Olurtaçı Sen – Köl Tigin-Bilge Kağan-Tunyukuk Anıtları* (İstanbul 2021)
*Kaynaklarda Türk ve Türkçe* (İstanbul 2022)
*Kara Kam* (İstanbul 2022)

# İÇİNDEKİLER

SÖZ BAŞI ..... 9

## DESTAN, TARİH VE MİLLİYETÇİLİK

KAYNAMA ..... 15
TARİHÎ METİNLERE GÖRE TÜRKLERİN YARATILIŞ EFSANESİ VE İLK ATALAR ..... 22
TÜRKLERİN TÜREYİŞ EFSANELERİ ..... 28
ESKİ TÜRK EFSANE VE DESTANLARINDA KÖKEN MOTİFLERİ ..... 37
GÖKTÜRKLER KENDİLERİNE NE DİYORDU? ..... 73
BİLGE TUNYUKUK HAKKINDA DEĞERLENDİRME ..... 77
ADIMIZ – TARİHİMİZ – ÜLKEMİZ ..... 83
TURAN KAVRAMI VE TURANCILIK ..... 100
TÜRK DÜNYASI'NIN BİRLİĞİ HAYAL DEĞİLDİR ..... 131
İSTİKLAL MARŞI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER ..... 136
İÇİNE KAPANAN MİLLİYETÇİLİK ..... 142

## DİL YAZILARI

TÜRK DİLİ ..... 151
MİLLET, ÜLKE VE DİL ADLARINDA ÇOK ANLAMLILIK ..... 162
*TÜRK* SÖZÜNDEKİ ÇOK ANLAMLILIK ..... 171
ALLAH – TANRI ..... 185
İLK VE ANA TÜRKÇE ÇAĞI ..... 195
*TA-, TAM- FİİLLERİNİN DALLANMASI VE TATAR ..... 245
*DİVÂNU LUGÂTİ'T-TÜRK*'E DAİR ..... 251
GÜNEY-BATI TÜRKÇESİ VE YAYILDIĞI ALANLAR ..... 258
ÇAĞATAY TÜRKÇESİNİN KULLANILDIĞI ALANLAR ..... 265
SAFAHAT'TA İSTANBUL TÜRKÇESİNİ ARAMAK ..... 270
BIYIK KELİMESİNİN KÖKENİ ..... 282
SIRAĞAGÜN ..... 289
TÜRKİYE TÜRKOLOJİSİ ÜZERİNDE KISA BİR DEĞERLENDİRME VE BAZI ELEŞTİRİLER ..... 293
DİLİN DOĞUŞU VE EVRİMİ: BASAMAK TEORİSİ ..... 299

## BİZİM DÜNYAMIZDAN

SADRİ MAKSUDİ ARSAL VE *MİLLİYET DUYGUSUNUN SOSYOLOJİK ESASLARI* ..... 319
ATSIZ'IN ATATÜRK VE CUMHURİYET HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ ..... 328
YETMİŞ SEKİZ YIL ÖNCE KURULAN BİR KOMPLO (MU?) ..... 339
IRKIMIZIN KAHRAMANLARINDAN NEJDET SANÇAR ..... 344

KAZAKİSTAN, KAZAKÇA VE NAZARBAYEV ..... 347
TÜRK ROMANI VE IŞINSU ..... 352
EMİNE IŞINSU VE CUMHURİYET TÜRKÜSÜ ..... 355
CEVAT HEYET HAKKINDA ..... 359
HIZIRBEK ..... 362
HACI RAHMANKUL HAN ..... 365
ABDÜLKERİM MAHDUM HAKKINDA ..... 368
ÇARESİZLİĞİN ŞİİRİ ..... 370
KÂMAL ABDULLA 70 YAŞINDA ..... 373
TÜRK – MACAR EDEBÎ İLİŞKİLERİNİN YORULMAZ EMEKÇİSİ EDİT TASNÁDİ ..... 376

**GELECEĞE BAKMAK**

GEÇMİŞTEN GELECEĞE DÜNYA VE HAYAT 381
DİZİN ..... 395

# SÖZ BAŞI

Bir süreden beri bazı yazılarım Millî Düşünce Merkezi'nin bir yan kuruluşu olan MİSAK (Millî Strateji Araştırma Kurulu) sitesinde çıkıyor. 14 Ocak 2019 tarihinde çıkan yazımın başlığı "Kaynama" idi. Şöyle başlıyordu:

> Tarihe yön veren büyük olaylar, uzun yıllar süren kaynama dönemlerinden sonra ortaya çıkar. Tarihin belli bir döneminde, belli bir coğrafyada, belli bir grup insan şu veya bu şekilde bir kaynama, bir kaynaşma dönemi yaşar. Böyle dönemlerde efsaneler ve destanlar da devreye girer. İnsanlar bir ülkü çevresinde toplanır. Sonra içlerinden bir veya birkaç önder çıkar. Yönettiği grubu, destanlarla da desteklenen ülküye doğru hızla yürütür. Bütün şartların oluştuğu kaynama dönemlerinin sonunda bazı toplumlar bir tür mutasyona uğrar; tarihte büyük kırılmalar yaşanır; tarihin alışıldık, beklendik yönü değişir. Kaynama sürecini yaşayan toplum / millet, dünyanın gelecekteki birkaç yüzyılını belirler.

Tarihteki büyük olaylar için farklı bir bakış açısını gündeme getiren yazım, arkadaşlarımın ve okuyucuların hoşuna gitmişti. Doğrusu yazıyı ben de beğenmiştim ve "Kaynama kelimesi bir kitabımın adı olmalı." diye düşünmüştüm.

Yazı MİSAK sitesinde çıkmıştı ve orada çıkan daha birçok yazım vardı. Bunlar "Kaynama" adıyla kitaplaşabilirdi. Elinizde tuttuğunuz kitap büyük çoğunlukla işte o yazılardan oluşuyor.

Altmış küsur yıldan beri Türk dili, tarihi, edebiyatı ve destanları üzerine çalışıyorum. Altmış küsur yıldan beri kendimi Türkçü olarak kabul ediyorum. Türkçülük ve Türkoloji benim ruhumda ve zihnimde iç içe girmiş kavramlar. Bir akademisyen olarak ilmî çalışmalarımda ne kadar objektif olmaya çalışırsam çalışayım, duygu ve düşünce dünyamı oluşturan Türkçülük fikriyatının tesirinden büsbütün kurtulabildiğimi söylemem zordur. Elinizde tuttuğunuz yazılarda da elbette bilimin gerektirdiği ölçülere uymaya çalıştım. Ele alınan konular zaten Türkoloji ile ilgiliydi ve bu konularda yapılacak bir akademik çalışma için ayrıca duyguları işe karıştırmaya ihtiyaç yoktu. Ben de öyle yapmaya çalıştım.

Kitaptaki bazı yazıları ise yarı akademik olarak nitelendirebilirim. Bilim adamları, halktan kopuk fildişi kulelerde yaşamıyorlar. Özellikle sosyal bilimlerle uğraşan akademisyenler çalışmalarının sonuçlarını popüler bir dil ve yöntemle de kamuoyuna ulaştırmak sorumluluğundadırlar. Yarı akademik yazılarım bu sorumluluğun gereği olarak yazılmıştır. Yazıların bir kısmı ise

akademik olmayan düşünce yazılarıdır. Onlar da tabii olarak benim mensup olduğum fikir sisteminin bendeki yansımalarıdır.

Kitap dört bölümden oluşuyor. Birinci bölüme "Destan, Tarih ve Milliyetçilik" adını verdim. Bu bölüm "Kaynama" yazısıyla başlıyor ve tabii olarak destan ve efsanelerle ilgili araştırma yazılarıyla devam ediyor. Daha sonraki yazılarda kamuoyunda yanlış bilinen veya "doğru"su tam algılanamayan bazı konulara dokunulmuştur. Türk adı Cumhuriyet'le mi ortaya çıktı? Göktürkler kendilerine Türk demiyorlar mıydı? Biz Anadolu'yu hangi devletten, kimlerden almıştık? Bunlara ve benzer sorulara belgelere ve metinlere dayanarak cevaplar vermeye çalıştım. "Turan Kavramı ve Turancılık" başlıklı incelemem, kendilerini "Turancı" olarak niteleyenler için bir temel kaynak oluşturacaktır diye düşünüyorum. Bölümün son yazısında ise Türk milliyetçilerinin yapması gereken bir özeleştiri bulacaksınız.

İkinci bölüme "Dil Yazıları" adını verdim. Bir mülakat dışında bunların tamamı akademik veya yarı akademik yazılardır. Türk kavramıyla ilgili tartışma ve yanlış anlamaların, dil biliminin önemli konularından olan "çok anlamlılık" teriminin bilinmemesinden kaynaklandığını düşündüm ve Türk kelimesindeki çok anlamlılığı belgelere dayanarak ortaya koymaya çalıştım. Daha sonra bu işte bir eksiklik olduğunu fark ettim. Çünkü özel isimlerde çok anlamlılık olmadığı gibi bir anlayış oldukça yaygındı. Eğer sadece Türk sözü çok anlamlı ise bir hata yapıyoruz demektir. Gerçi ben başka millet ve dil adlarında da çok anlamlılık olduğunu biliyordum ama benim bilmem yeterli değildi; örnekleriyle bunu ortaya koymam lazımdı; ben de öyle yaptım. Allah ve Tanrı kavramları için de aynı şeyleri söyleyebilirim.

İkinci bölümdeki "İlk ve Ana Türkçe Çağı" uzun bir incelemedir ve ilk bölümdeki "Eski Türk Efsane ve Destanlarında Köken Motifleri" incelemesiyle birlikte, Sergen Çirkin tarafından yayına hazırlanıp Ötüken Neşriyat'ça basılan *KÖKLER: Yay Çeken Kavimlerin Şafağı* adlı eser için hazırlanmıştır. Bu bölümün son yazısı ise dilin doğuşuyla ilgili teorik bir denemedir.

"Bizim Dünyamızdan" başlıklı üçüncü bölüm, milliyetçiler olarak bizim dünyamızın insanlarına dairdir. Sadri Maksudi, bizim dünyamızın büyük isimlerinden ve bence en önemlilerinden biridir. İskender Öksüz'ün "*Millet ve Milliyetçilik*" kitabında topluca görebileceğiniz son yıllarda Batı'da gelişen millet ve milliyetçilik teorilerinin ilk "mübeşşir"i, Sadri Maksudi'nin "*Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları*" adlı eseridir. Bence bu kitabı okumayan bir Türk milliyetçisinin bir yanı eksiktir. Fakat Sadri Maksudi'yi insani yanıyla da görmek isteyenler, onun kızı Adile Ayda'nın 1991'de yayımlanan "Sadri Maksudi Arsal" kitabını okumalıdırlar. Etrüskler tezini bana ısrarla kabul ettirmeye çalışan değerli Adile Ayda Hanım, babası hakkındaki kitabını bana şu satırlarla armağan etmişti: "Etrüsklerin ve Adile Ayda'nın düşmanı, fakat Sadri Maksudi'nin dostu Sayın Ahmet B. Ercilasun'a."

Benim dünyamda Atsız'ın yerini bütün okuyucular bilir. *Atsız – Türkçülüğün Mistik Önderi* kitabım ortadadır. Fakat hâlâ onun hakkında yeni şeyler öğreniyorum. Mesela 1920'lerde yazdığı şiirler. *Yolların Sonu*'nun son baskısında yeni bulunan bu şiirleri okuyucular görebilirler. Dört yıl kadar önce beni asıl şaşırtan ise Sabahattin Ali'nin 1939'da tefrika edilip 1940'ta basılan *İçimizdeki Şeytan* romanında 1944 olaylarının âdeta haber verilmiş olmasıydı. 1944'teki Irkçılık-Turancılık Davası bir komplo muydu gerçekten? 1930'ların başlarında Atsız'ın çok yakın arkadaşı olan Sabahattin Ali, 44 olaylarının bir benzerini 4-5 yıl önce nasıl yazabilmişti? Elinizdeki kitapta ilgili yazıyı okuyanlar da eminim şaşıracaklardır. Şaşkınlıklarını gidermek isteyen okuyucular, *İçimizdeki Şeytan* romanı ile 1944'teki Irkçılık – Turancılık olaylarının ayrıntılarını tekrar okumalıdırlar.

Üçüncü bölümde bizim insanlarımız Nejdet Sançar'la devam ediyor. Atsız'ın bu sevimli kardeşini unuttuk mu? Onun güleç yüzü ve kahkahaları gözümün önünden gitmiyor. *Bozkurtların Ölümü*'ndeki Onbaşı Sançar o olmalı. Kendisinden bir yıl kadar önce vefat ettiğinde şöyle yazmıştı Atsız: "NEJDET SANÇAR öldü demek, Türkçülük cephesi en iyi savaşan tümenini kaybetti demektir." Romandaki onbaşı aslında Türkçülük cephesinin önde gelen komutanlarından biriydi.

Işınsu'yu yeteri kadar değerlendirebildik mi bilmiyorum. Türkçülük cephesinin en ciddi boşluğunu doldurmaya çalıştı. Bunun için mi çalışıyordu onu da bilmiyorum, fakat yaptığı işin sonucu buydu. İnce sanatla uğraşıyordu, inceydi ve bizi üzüntüler içinde bırakıp gitti.

Bizim dünyamız aynı zamanda Türk dünyası demektir. Türk dünyasından nice değerli insan tanıdım. Hepsini de yazmak isterdim. Belki başka yerlerde de onlar hakkında yazdım. İşte bir kısmı da burada.

"Geleceğe Bakmak" başlıklı son bölümde bir tek yazı var. 15 Mart 2015 tarihinde yazdığım ve birkaç dostuma gönderdiğim bu yazı 02 Aralık 2017'de MİSAK'ta yayımlandı. Tarih öncesinde ve tarihin binlerce yılında insanlar nasıl yaşıyordu? Gündelik hayat nasıl değişti? Hangi tarihlerdeki hangi icatlarla bugün böyle yaşıyoruz? Bunun kısa bir kronolojisini çıkarmak istedim. Ve tarihi merak ettiğim kadar yarını da merak ettiğim için gelecekle ilgili bazı tahminlerde bulunmaya çalıştım. Tabii ki geleceğin nasıl olacağını, insan ve toplum hayatının ne yönde gelişeceğini kestirmek kolay değildir. Fakat tabiatın ve tarihin çocuğu olan insan geleceği de merak ediyor işte. İnsanlığın gelişmesinin en önemli iticilerinden biri de zaten merak duygusu değil midir? Öyleyse merak etmeye devam edelim.

26.10.2021, 15.30 Ankara

# DESTAN, TARİH VE MİLLİYETÇİLİK

# KAYNAMA

Tarihe yön veren büyük olaylar, uzun yıllar süren kaynama dönemlerinden sonra ortaya çıkar. Tarihin belli bir döneminde, belli bir coğrafyada, belli bir grup insan şu veya bu şekilde bir kaynama, bir kaynaşma dönemi yaşar. Böyle dönemlerde efsaneler ve destanlar da devreye girer. İnsanlar bir ülkü çevresinde toplanır. Sonra içlerinden bir veya birkaç önder çıkar. Yönettiği grubu, destanlarla da desteklenen ülküye doğru hızla yürütür. Bütün şartların oluştuğu kaynama dönemlerinin sonunda bazı toplumlar bir tür mutasyona uğrar; tarihte büyük kırılmalar yaşanır; tarihin alışıldık, beklendik yönü değişir. Kaynama sürecini yaşayan toplum / millet, dünyanın gelecekteki birkaç yüzyılını belirler. Elbette yeni birkaç yüzyıl da ondan sonrasına yön verir.

Tarihte Türklerin de kaynadığı zamanlar olmuştur. Kaynamaların sonunda büyük olaylar meydana gelmiş; Türkün de, dünyanın da tarihi değişmiştir.

Tarihin ve efsanelerin sis perdeleri arasından hayal meyal sezebildiğimiz ilk kaynama dönemi, milattan önceki yüzyıllarda, Sarı Irmak kıvrımı içinde ve ırmağın kuzeyindeki bozkırlarda yaşandı. Cennet atlarına binmiş üzengi kullanan atlılar uzak mesafeleri yakın ediyor, düşmanın yaklaşmasına fırsat vermeden ıslık çalan oklarını havada vınlatarak onları yıldırıyordu. Atlarının da kendilerinin de örme zırhları vardı ve başlarında tolgaları. Zırhlı, hafif süvari birlikleri idiler. Daha üç yaşında iken at binmeyi öğreniyorlardı. Yürümeyi öğrenmeden at binenler de vardı. Keçeden yapılmış topak çadırlarda yaşıyorlardı. Deriden yapılmış çizmeleri, iki paçalı ayak giyimleri, hafif gömlekleri, sağdan sola iliklenen kaftanları vardı. Üst giyimleri ve börkleri çoğunlukla hayvan postundandı. At sürüleri ve koyun sürüleri vardı. Besinleri at, koyun ve av etiydi. Gerek gördükleri ve diledikleri an binlerce çadırı birkaç saatte toparlayıp atlara yüklüyorlar, yüzlerce çağırım (kilometre) ötede, bir başka bozkırda çadırlardan oluşan yeni bir seyyar şehir kurabiliyorlardı.

Kuzeyden ve batıdan geldiklerine inanıyorlardı. Belki hem kuzeyden, demir kazık yönünden, hem de gün batısından gelmişlerdi. İlk ataları Saklar içinden çıkmış on yedi kardeşti. On yedi kardeşten biri Apa, biri Eçe adını taşıyordu. Eçe, dişi bir bozkurttan türemişti. Kardeşlerin devleti düşman saldırısı sonunda yıkılmıştı.

Efsanenin arkasını şöyle anlatıyorlardı. Bozkurt soylu Eçe'ye bir peri dokunmuştu. Bu büyülü bir dokunuştu. Eçe artık yağmur yağdırabiliyor, yel estirebiliyordu. Tanrıların kızlarıyla evlendi. Yaz tanrısının kızı Işık Kız idi, kış

tanrısının kızı Kavak Kız. Bunlardan biri dört oğul doğurdu. Oğullardan biri ak bir kuğu oldu, uçtu gitti. Kurtlarla, kuğularla kardeş olduklarına inanıyorlardı.

Üç oğul büyüdü ve dünyayı paylaştı. Birine Kırgız diyorlardı. Birine Uygur ve birine Türk. İlk ataları ölünce bedenini altınla kaplamışlar, onu yüksek bir dağdaki bir mağaranın içine koymuşlardı. Her yanını da kandillerle donatmışlardı. Artık Altın Han dedikleri atalarını yılda bir kez ziyaret ediyorlar, büyük törenler yapıyorlardı.

Türk, kardeşlerin en büyüğü idi. Ateşi buldu, halkını soğuktan korudu; Kırgızı, Uyguru, Türkü birleştirdi. Çinliler, bu hafif atlı birliklere Hyung-nu adını vermişlerdi. Onların birdenbire, binlerce atlı ile karşılarına çıkıvermelerinden korkuyorlardı. Efsanelerinden de korkuyorlardı. Kerpiçten kalın ve yüksek duvarlar örmüşlerdi. Yine de bu demir atlılara engel olamıyorlardı.

Tarihin o bölümleri çok karanlık. Hyung-nu / Hun denilen Türklerin Sarı Irmak ve Çin Duvarı çevresinde kaç yüzyıl kaynadıklarını bilmiyoruz. Göğün çadır, güneşin mızrak olduğuna inanıyorlardı. Sonunda Bagatur adlı bir başbuğları oldu. Rehin verildiği düşman ülkesinden kaçmış, on bin kişilik bir ordu kurmuştu. Okunu nereye atıyorsa adamları da oraya atıyordu. Atmayan, hedefini şaşıran öldürülüyordu. Bu demir disiplinli başbuğun adını Çinliler söyleyemiyorlardı, Motun diyorlardı. Türkler, Bagatur, belki de Bukatur diyordu. Ama adına ne derlerse desinler o, Tanrı'nın kutu idi, öyle inanıyorlardı.

Sarı Irmak çevresinde yüzlerce yıl kaynayan Hun Türklerinin başına Tanrıkut Motun geçince Türkün de dünyanın da tarihi değişti. Bozkırlı efsanelerin içinden âdeta bir millet doğmuştu. Tarihin kim bilir kaç yüzyılına yön verecek bir millet.

***

Kaynamalardan biri 530'lu, 540'lı yıllarda Altay Dağlarının güneyinde cereyan ediyordu. Altay Dağlarının güney eteklerinde kendilerine Türk diyen insanlar yaşıyordu. Dağların içinden, Ergene Kon denilen bir vadiden çıktıklarına inanıyorlardı. Bilmedikleri yıllardan beri o vadide oturmuşlar, kalabalık olunca dağın demirlerini eritip çıkmışlardı. Keçe çadırlarda oturuyorlardı. Altayların demirini işliyorlar, en sağlam ve dayanıklı kılıçları yapıyorlardı. Çinlilerin cennet atları dedikleri atlarına binip rüzgâr gibi uçuyorlardı. Çok uzaklara, binlerce çağırım uzaklara gidebiliyorlardı. Doğuya doğru akıp Sarı Irmak kıvrımının ötesine gidiyorlar, atlarıyla ırmağı geçerek Çin içlerine dalıyorlardı. Köylerde, şehirlerde yaşayan Çinliler korku içinde kalıyordu. Kış aylarında Sarı Irmak donuyordu. O zaman Türkler atlarının ayaklarına keçe bağlayarak ırmağı geçiyorlardı.

552 yılında bir gün, Sarı Irmak'a doğru değil, daha kuzeydeki Ötüken'e doğru aktılar. Ötüken Orhun vadisindeydi. Orada Avarlar oturuyordu. Türk-

lerin başbuğu Bumın, Avar kağanının kızını istemiş, fakat aşağılayıcı bir karşılıkla ret cevabı almıştı. İşte bunun üzerine Türk başbuğları Bumın ve İstemi'nin komutasında Türk atlıları Ötüken'e akmış, Avarları dağıtmıştı. Ötüken artık onlarındı. Tarihte yeni bir dönem başlamıştı. Türkler doğuda Kadırkan Dağlarına ve Büyük Okyanus'a dayandılar. Batıda Kırım'a kadar uzandılar. Türk adı dünyayı sardı.

Yüzlerce yıl Ergene Kon'da ve onlarca yıl Altayların güney eteklerinde kaynaşan Türkler şimdi dünya tarihini değiştirecek bir konuma gelmişlerdi.

***

Başka bir kaynaşma 8.-9. yüzyıllarda Kâşgar ve Balasagun çevresinde meydana geldi. Eskiden beri bu topraklarda Türkçe konuşan çeşitli boylar vardı ama iki yüz yıldan beri çok daha yoğun göçlere sahne olmuştu bu coğrafya. Önce Karluklar gelmişti, sonra Uygurlar. Karlukların içinden Çigiller, Uygurların içinden Yağmalar çıkmıştı. Karluklar, Yağmalar, Çigiller, Tohsılar iki yüz yıldan beri bu topraklarda kaynaşıyordu. Ötüken'deki kağanlar soyundan gelen başbuğları vardı. Kağan sözü artık hâkan olmuştu, kan sözü de han. Bu yeni başbuğlara Buğra Hanlar deniyordu, bazen de Kara Hanlar. Müslüman komşuları onlara Hâkaniyye diyordu.

İşte bu hanlardan biri 940'larda çok önemli bir karar aldı, Müslüman oldu. Efsaneler, peygamberi düşünde gördüğünü, bunun için Müslüman olduğunu söylüyordu. Gerçek olmasa da efsane 950'lerden sonra hızla yayıldı. Aslında Satuk Buğra Han, Türk tarihinin en büyük devrimcilerinden biriydi. Din değiştirmiş ve Türklerin din değiştirmesini sağlamıştı. Din değiştirmekten daha büyük devrim olur mu? Satuk Buğra Han belki de düşünde peygamberi görmüştü, kim bilir? Ama o zaman onun aldığı karar stratejik bir karardı. Bu bir çağdaşlaşma kararı idi. O zamanın en çağdaş, en ileri, en medeni toplumu İslam toplumu idi ve Satuk Buğra işte bu medenî dünyaya girme kararını vermişti.

Karahanlıları oluşturan Türk boyları, 200 yıllık kaynaşmanın sonunda yeniden Türkün, İslamın ve dünyanın akışını değiştirecek bir konuma gelmişlerdi.

***

Aynı yüzyıllarda Kâşgar ve Balasagun'dan çok uzakta, batıda, Seyhun'un Aral gölüne döküldüğü bozkırlarda, ırmağın kuzeyindeki uçsuz bucaksız bozkırlarda bir başka kaynama vardı. 750'li, 760'lı yıllarda doğudan gelen göç dalgaları, Balasagun ve çevresindeki On Okları (Türgişleri) yerlerinden etmiş, onları batıya doğru savurmuştu. Kalabalıktılar. Onların da başlarında kağanlar

soyundan gelen başbuğlar vardı. Oğuz Kağan soyundan geldiklerine inanıyorlar, kopuz çalıp Oğuz'un destanını söylüyorlardı. Ozanlarının piri Korkut Ata idi. O, yabgu kağanlar devrinde yaşamıştı, nice nice yiğitlere ad vermişti. Küskünleri o barıştırmış, sorunları o çözmüştü. Eski günlerdeki beğler, başbuğlar, hanlar hep ona danışırlardı. Ne müşkülleri varsa o çözerdi. Sonra da eline kıl kopuzu alıp ad verdiği beğlerin destanlarını koşar, yiğitliklerini anlatırdı.

Seyhun ırmağının kuzeyindeki bozkırlarda atlılar kaynaşıyordu. Çadırları binlerce, on binlerce idi. At sürüleri, koyun sürüleri on binlerce idi. Yaylada yayılan obaların topak çadırlarının ucu bucağı görünmezdi. Bazı çadırlar büyüktü, genişti. Onlara otağ diyorlardı. Ellerinde kopuzlarıyla dolaşan Korkut soylu ozanlar işte bu otağlara inerler; Oğuz'un, Korkut Ata'nın, Salur Kazan'ın, Bamsı Beyrek'in, Deli Dumrul'un, Aruz Koca'nın, Basat'ın, Tepegöz'ün destanlarını söylerlerdi. O zaman bütün oba, otağın çevresinde toplanmış olurdu. Deli Dumrul'un, kuru bir çayın üzerine köprü salıp geçenden otuz üç akça, geçmeyenden döve döve kırk akça aldığını işittikçe kas kas gülerler, gülmekten katılırlar, bazen de yerlerde yuvarlanırlardı. O zaman kahkahalarla kopuzun ve ozanın sesi birbirine karışır, bozkırın göklerinde yankılanıp dururdu. Bazen kopuzun ve ozanın sesi yanıklaşırdı. Otağın çevresinde toplanmış olan obalılar bu yanık seslerin arkasından hangi destanın geleceğini bilirlerdi. Çünkü belki onlarca, belki de yüzlerce kez dinlemişlerdi aynı destanı. Şimdi Dış Oğuz, İç Oğuz'a asi olacak, Oğuz yiğitleri, Oğuz erenleri birbirini kıracaktı. Ozan daha soylamaya başlamadan hıçkırıklar boğazlarda düğümlenir, gözlerde yaş birikirdi. İşte Aruz Koca kılıcını çekmiş, bir kılıç darbesiyle Beyrek'i ölüme yollamıştır. O zaman hıçkırıklar göğü tutardı. Hıçkırıklarını içlerine gömen bazı Oğuz kocaları yüzlerini göğe çevirirler, ay dedenin ve yıldızların da ağladığını görürlerdi.

Satuk Buğra Han'dan 15-20 yıl sonra, Seyhun boylarındaki Oğuz başbuğları da Müslüman olmaya karar verdiler. Bunlardan biri de Selçuk Beğ idi. O da peygamberi düşünde mi görmüştü? Yoksa büyük hakanın Kâşgar'da Müslüman olduğunu işitmiş de o sebepten mi Müslüman olmuştu? Yoksa kendi başbuğu ile mi bozuşmuştu? Bu soruların cevabını çok iyi bilmiyoruz ama iyi bildiğimiz bir şey var. Selçuk Beğ'in kararından sonra Oğuzlar arasındaki kaynamanın şiddeti arttı. On binlerce çadır, on binlerce at, on binlerce koyun, yüz binlerce Oğuz, Seyhun'u geçti; Mâverâünnehir'e indi. Şimdi iki ırmak arası kaynıyordu. Karahanlılar, Oğuzlar, Gazneliler birbirine girmişti. Bir süre sonra Karahanlılar sahneden çekilmişti ama Gaznelilerle Oğuzların vuruşmaları devam ediyordu. Horasan'a, İran'a kim hâkim olacaktı? 1040 yılında, Dandanakan denilen yerdeki savaş, işte bu sorunun cevabını verecekti. Oğuzlar genç ve taze bir güçtü. Kalabalıktılar. Hep Türk idiler. Gazneliler Sultan Mahmud'dan sonra artık o kadar güçlü sayılmazlardı. Komutanlar, hükümdar ailesi Türktü ama Gaznelilerin ahalisi Farstı, Tacikti, Afgandı. Bu kavimlerin

o zamanki atalarıydı. Oğuzlar yendiler ve iki yüz yıllık kaynamanın sonunda yine tarih değişti. On beş yıl sonra halife, Türklerin himayesine girecek, otuz bir yıl sonra Malazgirt'te Doğu Roma orduları bozguna uğratılacak ve Türkler o zamanki dünyanın bir numaralı gücü hâline geleceklerdi.

***

13. yüzyılın başlarında yeni bir kaynama yaşandı. Eski Türk ataların yaşadığı, uzak, çok uzak bir ülkede Çengiz Kağan dedikleri bir başbuğ peyda olmuştu. Batıya, güneye seferler etmiş, dünyayı velveleye vermişti. Dediklerine göre tarihte hiç görülmemiş bir şeyi de yapmıştı; Çin ülkesini baştan başa istila etmişti.

İşte bu Çengiz Kağan batıya sefer edince önüne kattığı bütün insanları, bütün Oğuzları, Türkmenleri Azerbaycan ve Anadolu'ya doğru sürmüştü. Ölümünden sonra yerine geçen oğulları da fırtına gibi dünyayı savuruyorlardı. Kaç yüzyıllık Bağdat yıkılmış, harabeye dönmüştü.

Anadolu'daki Selçuklular zaten içten içe kaynıyordu. Baba İlyas'ın başını çektiği bir kısım Türkmen, koskoca Anadolu Selçuklu sultanlığını beşik gibi sallamıştı. Arkadan gelen Çengiz evladı İlhanlılar, Anadolu Selçuklularını perişan ettiler.

13. yüzyıl Anadolusu tam bir kaynama coğrafyasıdır. 1250'de Karamanoğulları ile başlayan beğlikler arka arkaya sökün etti. Bunların çoğu, Çengiz ve oğullarının önünden kaçan yeni ve taze güçlerdi. En batıda olanları, Aydınoğulları, Saruhanlılar, Karasıoğulları ve Osmanlılar karada ve denizde kâfirlerle, tekfurlarla uğraşıyorlardı. Seyhun boylarında anlatılan Korkut Ata destanları daha Selçuklular, Saltuklular, Artuklular çağında Anadolu'ya taşınmıştı. Korkut Ata artık Dede Korkut idi. Kars'tan, Bayburt'tan, Mardin'den başlamış, Denizli'ye, Aydın'a, Söğüt'e dek Beyrek hikâyeleri anlatılıyordu. Bu kez, Deli Dumrul'un Azrail ile savaşmasına kahkahalarla gülüyorlardı. Düşman artık Peçenek ve Kıpçak değildi; Gürcü idi, Trabzon Rumu idi, tekfurlardı. Boğaç Han, Salur Kazan, Kara Göne, Basat, Yegenek yeni alp erenlerin rol modelleri idi. Beğler, soy kütüklerini Oğuz Han'a çıkarmakta yarışıyordu. Yine ozanlar çalıp söylüyor, alp eren adaylarına alplık nasıl olur, erlik, erenlik nasıl olur öğretiyordu. Efsanelerde, kopuzun tellerinde kalmış bu eski kahramanlara yeni kahramanlar da eklenmişti. Ebû Müslimler, Battal Gaziler, Dânişment Gaziler, Sarı Saltuklar… Bazen fakılar, hocalar da onların destanlarını söylüyorlardı. Bazı alp erenlerin, Trabzon güzellerinden, Konstantiniyye güzellerinden yavukluları vardı.

13. yüzyıldaki kaynamadan Ertuğrul oğlu Osman çıktı, büyük Osmanlı doğdu. Tarihin gidişi yine değişti.

***

Türkiye, Güney Azerbaycan, Türk dünyası bugün de kaynıyor. Aslında kaynama 19. yüzyılın sonlarında başladı. Gaspıralı İsmail diye bir adam Kırım'ın Bahçesaray'ında bir matbaa kurup gazete çıkardı. Bir de mektep açtı. Gazetesine *Tercüman* adını verdi. Okuma yazmayı mektebinde usûl-i cedit denilen bir yöntemle öğretmeye başladı. Gazetesi de, mektepleri de bütün Türk dünyasına yayıldı. Türk dünyasının her tarafında ceditçi denilen aydınlar ortaya çıktı. Dilde, fikirde, işte birlik dediler; Türklerin birlik olmasını hedeflediler.

Aynı yıllarda Osmanlı Türk aydınları da kaynıyordu. Namık Kemal'den hürriyet ateşi almışlardı. Çok uzak ataları Satuk Buğra Han'ın çağdaşlaşma ve medeniyet tercihini bilmiyorlardı ama hem genetik kodlarında, hem kültürel kodlarında bu tercih vardı. Askerî Tıbbiye'de, *İkdam* gazetesinde kaynaşmalar vardı. Hüseyinzade Ali Azerbaycan'dan St. Petersburg'a gitmiş, oradan İstanbul'a gelip Askerî Tıbbiye'ye girmişti, Turan diyordu.

Aynı yıllarda, 1890'larda Thomsen diye bir adam, Moğolistan'da bulunan meçhul yazıları sökmüştü; yazılar Türkçeydi; 1200 yıl önceki Türklerden haber veriyordu. Bilge Kağan'dan, Köl Tigin'den, Tonyukuk'tan. Necip Asım taşları ve üstündeki yazıları Osmanlı Türk aydınına tanıttı. Çağdaşlaşma ve uzak geçmiş buluşuyordu. Buluşuyordu ama devlet de çöküyordu. 20. yüzyıla girilmişti. Meşrutiyet çöküntüyü durduramamıştı. Kaynama, fokurdama derecesine gelmişti. Selanik'te üç adam… Ali Canip, Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp… Sade Türkçe diyorlardı, millî edebiyat diyorlardı, Turan diyorlardı. Gökalp nabızlarında tarihin ve efsanenin sesini duyuyordu. O sanki efsanenin içinden gelmişti, sanki yeni bir Dede Korkut idi. Aydınların yüreklerini yaktı, tutuşturdu. Türk aydınları kaynıyordu. Türk Ocakları, Mehmet Eminler, Ahmet Hikmetler, Hamdullah Suphiler, Yusuf Akçuralar, Ahmet Ağaoğulları… Türk aydınları kaynıyordu. Gence'den, Bakü'den, Kazan'dan İstanbul'a yol bağlanmıştı. Mağcan Cumabayoğlu ta Altaylardan sesleniyordu. Türk dünyasının aydınları kaynıyordu.

Fakat arkadan büyük bir çöküntü geldi. Azerbaycan, İdil-Ural ve Türkistan Türkleri üzerine kızıl bir kâbus çöktü. Anadolu ve Balkanlardaki yüzlerce yıllık koca dev gümbür gümbür yerlere yıkıldı. Ama kaynama güçlüydü; birkaç yıl toprağın altında fokurdadı. Sakarya'da, Dumlupınar'da Türk kanı sel oldu. Anadolu kaynadı, kaynadı. Şimdi yine bir başbuğ vardı, adı Mustafa Kemal'di. Efsanelerden çıkmıştı. Kaynayan Türkü Ergene Kon'dan çıkardı. Türkün çağdaşlaşma ve medeniyet tercihi yeniden gündeme geldi. Batı Türklüğü yükselmeye başladı. Zeki Velidiler, Nihâl Atsızlar, Alparslan Türkeşler Turan dediler, uzaktaki ülküyü gösterdiler.

1990'lar gelince Türk dünyası yeniden ortaya çıktı. Bir kısım Türkler eski günleri yeniden hatırladılar. Yeniden bir kaynama ortamı doğdu. Anadolu'dan

Hazar'a, Isık Göl'e, Orhun'a geziler oldu. Oralardan Ankara'ya, İzmir'e, Antalya'ya geldiler.

2000'lerde yönetime kara sinekler, zehirli örümcekler dadandı. Biz sineğiz, böceğiz dediler. Biz sinekten, böcekten, salyangozdan karılmış bir nesneyiz dediler. Türkün öfkesini kabarttılar, 19. yüzyılda başlayan kaynamayı harladılar. Şimdi kaynama sosyal ortamlarda. Türkçüler, Türkçü Turancılar, Atsızcılar, Genç Atsızlar, Ülkücüler… Onlarca, yüzlerce site, dernek… "Türk ırkının özellikleri" diye yazınca çıkan gösterimlerde yüz binlerce tıklama. Biz Türküz, Türk soyundanız, büyük milletiz arayışları… Ruhlar kaynıyor, damardaki kan kaynıyor. 2000'lerden itibaren patlayan tarihî romanlar… Hunlar, Göktürkler, Osmanlılar, Balkanlar, Çanakkale, Sarıkamış, İstiklal Savaşı ile ilgili yüzlerce roman… Damardaki kan kaynıyor, ruhlar kaynıyor. Traktör yazınca ekranda beliren futbol sahaları. Tebriz'de, Tahran'da. İşaret parmağıyla serçe parmağı havada, bozkurt işaretleri, Türk bayrakları Tahran'da, Tebriz'de. Güney Azerbaycan'da Türkçe diriliyor, Türk adları diriliyor; Pîşevârî, Şehriyar, Sehend canlanıyor. Damardaki kan kaynıyor, ruhlar kaynıyor. Yüzler Turan kızıllığında.

Türkmencede, Özbekçede Turan romanları yazılıyor. Kazakistan'da bir önder bozkırın yedi öğüdünü hatırlıyor, hatırlatıyor. Gençler Er Turan adlı müzik grubu kurmuşlar, Türk Kanı'nı söylüyorlar, Türkler birleşiniz diyorlar. Köl Tigin anıtı Astana'da, bozkurt heykelleri Astana'da, bozkurt kabartmaları tengelerde. Bir eyaletin adı Türkistan oldu. Efsane devri, destan devri kapanmış gibi görünse de ruhlar yine destan istiyor, efsaneler roman diye, film diye yeniden canlandırılıyor. Türkün tarihinin çok çok eski olduğuna Türkler inanmak istiyor. Efsane de olsa inanmak istiyor.

Doğu Türkistan, Kâşgar, Kulca, Turfan… Eski Türk yurtları. Üzerlerinde kâbus var, zincir var, pranga var. Fakat zincirlere dolanmış bileklerdeki damarlarda akan kan kaynıyor. Yürekler çarpıyor, ruhlar kaynıyor.

Doğuda, batıda, kuzeyde, güneyde 19. yüzyıldan beri bir kaynama var. Kaynamaların sonunda büyük kırılmalar yaşanır, tarihin yönü değişir. Hiç şüphe yok, 21. yüzyılda da tarihin yönü değişecek.

MİSAK, 14 Ocak 2019

# TARİHÎ METİNLERE GÖRE TÜRKLERİN YARATILIŞ EFSANESİ VE İLK ATALAR

Bu araştırmada, 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyıl başlarında Radloff ve Verbitski tarafından Saha (Yakut) ve Altay Türklerinden derlenen metinler ele alınmayacaktır. Onlardan daha eski kaynaklara bakılarak Türklerde yaratılışla ve ilk atalarla ilgili kayıtlar değerlendirilecektir.

Evrenin ve insanın yaratılışıyla ilgili en eski kayıt 732 tarihli Köl Tigin bengü taşındadır:

*Üze kök teŋri, asra yagız yir kılıntukda ikin ara kişi oglı kılınmış. Kişi oglınta üze eçüm apam Bumın Kagan, İstemi Kagan olurmış* (KT D 1). "Yukarıda mavi gök, aşağıda kara yer yaratıldığında ikisi arasında insanoğlu yaratılmış. İnsanoğlunun üzerine atalarım Bumın Kağan, İstemi Kağan hükümdar olmuş." (Ercilasun 2016: 509).

15. yüzyılda istinsah edilen Uygur harfli *Oğuz Kağan Destanı*'ndaki kayıtlar, yukarıdaki alıntıda bulunan ilk cümlenin açılımı gibidir. Ancak destandaki ifadeler evrenin yaratılışı hakkında değil Oğuz Kağan'ın evlenmeleri ve çocuklarının adları hakkındadır. Daha doğru bir ifadeyle bu destanda evrenin yaratılışı anlatılmaz; ancak araştırıcılar bu evlenmeler ve çocukların adlarında evrenin yaratılışıyla ilgili Türk inancının yansımaları bulunduğunu düşünürler. İlgili bölümleri bugünkü Türkçeye aktararak aşağıda veriyorum:

> Yine günlerden bir gün Oğuz Kağan bir yerde Tanrı'ya yalvarmakta idi. Karanlık geldi. Gökten bir mavi ışık indi. Güneşten, ay ışığından daha parlak idi. Oğuz Kağan yürüdü; gördü ki bu ışığın arasında bir kız var. Yalnız başına oturuyordu. Çok güzel bir kızdı. Onun başında ateşli, ışıklı bir beni vardı, kutup yıldızı gibi idi. O kız o kadar güzeldi ki gülse mavi gök gülüyor; ağlasa mavi gök ağlıyor(du). Oğuz Kağan onu görünce aklı kalmadı. Gitti, sevdi, aldı. Onun ile yattı, dileğini aldı. (Kız) gebe kaldı. Günlerden sonra, gecelerden sonra (gözü) parladı; üç erkek çocuk doğurdu. Birincisine Gün adını koydular; ikincisine Ay adını koydular; üçüncüsüne Yıldız adını koydular.
>
> Yine bir gün Oğuz Kağan ava gitti. Bir göl ortasında, ön tarafta bir ağaç gördü. Bu ağacın kovuğunda bir kız vardı. Yalnız başına oturuyordu. Çok güzel bir kızdı. Onun gözü gökten daha mavi idi. Onun saçı ırmak gibi, onun dişi inci gibi idi. O kadar güzeldi ki yeryüzünün halkı onu görse "ay ay, ah ah, ölüyoruz" diye sütten kımız olur(du). Oğuz Kağan onu görünce aklı gitti, yüreğine ateş düştü. Onu sevdi, aldı. Onun ile yattı, dileğini aldı. (Kız) gebe kaldı. Günlerden sonra, gecelerden sonra (gözü) parladı; üç erkek çocuk doğurdu. Birincisine Gök adını koydular; ikincisine Dağ adını koydular; üçüncüsüne Deniz adını koydular. (Ercilasun 2019: 488).

Oğuz'un evlendiği birinci kızın "gökten inen ışık" içinden çıkması ve ondan doğan çocukların Gün (güneş), Ay ve Yıldız adlarını alması uzayın yaratılışı olarak yorumlanabilir çünkü güneş, ay ve yıldız uzay cisimleridir. Buna karşılık ikinci kızın "göl ortasındaki bir ağaç kovuğundan" çıkması, ondan doğan çocukların da Gök, Dağ ve Deniz adlarını alması dünyanın yaratılışı olarak yorumlanabilir çünkü gök, dağ ve deniz dünyaya aittir. Buradaki göğü "uzay" olarak değil "hava, atmosfer" olarak düşünüyorum. Metindeki uzay – dünya karşıtlığı açıktır ve bu karşıtlık içinde ikinci kızın ilk oğlu Gök, yeryüzüne ait olmaktadır.

Uygur harfli *Oğuz Kağan Destanı*, geç tarihli olmasına rağmen İslam öncesi motifler taşıması bakımından önemlidir. Kızlarla birleşme de bu motiflerden biridir ve İslami Oğuz Han rivayetlerinde yoktur. Türklerin kozmogoni anlayışı, destana yansıtılmıştır. Böylece Oğuz da bir bakıma Türklerin ilk atası olmaktadır.

İnsanın ve Türklerin ilk atalarının yaratılışına ait özgün bir efsane 14. yüzyıl tarihçisi Ebubekir bin Abdullah bin Aybek ed-Devâdârî'nin eserlerinde bulunmaktadır. Ebubekir'in Arap diliyle yazılmış iki dünya tarihi vardır. Birincisi 1310'da başlayıp 1328'de bitirdiği *Dürerü't-Ticân*, ikincisi 1335-1336'da tamamladığı *Kenzü'd-Dürer*'dir. İlk ata ve ilk ana ile ilgili ayrıntılı metin *Kenzü'd-Dürer*'dedir:

> İlk çağda yağmurdan hasıl olan seller Karadağcı denilen bir dağdaki mağaraya çamur sürükleyip getirdi ve bu çamurları insan kalıbına benzeyen yarıklara döktü. Su ile toprak bir müddet bu yarıklarda kaldı. Güneş Saratan burcunda idi ve sıcaklığı çok kuvvetli idi. Güneş, su ve toprak döküntülerini kızdırdı, pişirdi. Mezkûr mağara kadının karnı (batnı) vazifesini gördü. Su, toprak ve güneşin harareti (ateş) unsurlarından ibaret olan bu yığın üzerinden dokuz ay mutedil rüzgâr esti. Böylece dört unsur birleşmiş oldu. Dokuz ay sonra bu yaratıktan insan şeklinde bir mahlûk çıktı. Bu insana Türk dilince "Ay Atam" denildi ki "ay baba" demektir. Bu "Ay Atam" denen kişi sağlam havalı ve tatlı sulu yere indi. Kuvvet ve neşesi günden güne arttı, orada kırk yıl kaldı. Sonra seller bir daha aktı, yukarıda zikredildiği gibi mağaradaki yarıklara toprak doldurdu. Güneş Sünbüle yıldızında idi. Binaenaleyh bu toprağın pişmesi zamanı güneşin aşağı indiği devre tesadüf etti ve bundan dolayıdır ki bu topraktan yaratılan kişi dişi oldu. Bu dişi kişiye "Ay-va" adı verildi ki "ay yüzlü" demektir. Ay Atam ile Ay-va evlendiler. Bunlardan kırk çocuk dünyaya geldi. Yarısı erkek yarısı dişi idi. Bunlar birbiriyle evlendiler. Ana ve babaları öldükten sonra çıktıkları mağaraya gömüp ağzını altın kapı ile kapadılar ve kapının yanına çiçekler koydular. (İnan 1986: 21).

*Dürerü't-Ticân*'da bu kısım yoktur; sadece ilk atanın mağarada yaratıldığı söylenir. İlk ata ve ananın adları da *Dürer*'de farklıdır. Mağaranın tasviri ve ilk atalarla ilgili rivayet *Dürer*'de şöyledir:

> … Kara Tağcı (Kara Dağ) diye isimlendirilen bu dağda bir mağara vardır. Bu mağaranın yüksekliği zemininden en yüksek noktasına kadar yedi gün(lük) mesafe'dir. Bu dağda engebeli, çok dik, tepesine kadar çabuk ve güçlü kuvvetli bir adamın bile çok büyük bir gayretle tırmanabileceği bir yol vardır. Bu mağaranın ağzında, çeşitli mücevher ve değerli taşlarla süslenmiş

> Kırmızı Altın'dan bir kapı bulunur. Kapıda bu mağaranın muhafızları ve hizmetçileri vardır. Bu mağara, bu diyarda yaşayanların mabududur. Bu insanlardan birisi yemin etmek veya dua etmek istediğinde Kara Tağcı üçün der ki [Arapça] anlamı: Ve Hakk el-Cebel el-Esved [Kara Dağ adına yemin ederim ki] demektir. Bununla o mağara'yı kasteder. Onların zannına göre, Ulu Ay Atacı (Ulu Ay Ata) denilen büyük ataları bu mağara'dan yaratılmıştır ve çıkışı oradandır. Bu sebeple bu mağaraya çok saygı gösterirler. Bu zatın (Ulu Ay Ata) Eski İranlılar (el-Furs el-Ulâ)'ın değil kendilerinin (ceddi) olduğunu iddia ederler. İranlılar ise kendilerinin (ceddi) olduğunu iddia ederler. Onun İranlılar arasındaki adı, Eski Farsça'da Keyûmers olup, onlara göre bunun anlamı Babaların Babası [Eb el-Âbâ'] demektir. Biz her iki tarafın iddiasından da burada sarfınazar ediyoruz. Çünkü bu konuda her iki tarafın iddialarında çok hurafeler vardır. Akıl ve Şeriat onların sözlerini kabul etmez. Ama bu sözleri, felsefe yoluyla, bilge kişiler destekler… Dedim: "Bu hurafeleri burada kestik. Bunlardan sonra, daha önce zikri geçen Türkçe Kitab'ın yazarının anlattıklarını, [size] ulaştırmaya devam ediyoruz." Dedi: "Sonra, Ulu Ay Atacı (Ulu Ay Ata) diye isimlendirilen bu babadan ve yine onun gibi yaratılan, kendi dillerinde Ulu Ay Anacı (Ulu Ay Ana) diye adlandırdıkları zevcesinden doğan çocuklar çoğalıp arttı. Bunların nüfusu çoğalıp biri diğerine haksızlık yapmaya başlayınca, haksızlığa uğrayanın hakkını alıvermesi için kendisine başvurmak üzere aralarından birini başkan yapmakta anlaştılar. Ulu Ay Atacı'nın en büyük oğlu üzerinde anlaşıp onu kendilerine melik yaptılar. Türk meliklerinden ilk tahta oturan ve hükümdar olan kişi odur. O ölünce yerine en büyük oğlu geçti. Babasının cesedini, babasına benzeyen altın bir heykelin içine koydu. Heykel için bir bina yapıp onu binanın içinde bir tahta oturttu. Ona hizmet edecek kişiler görevlendirdi. Bilge kişilerin tavsiyesine uyarak, onun üzerine gece-gündüz ışığı sönmeyen, yağ yakan kandiller koydurdu. Burası onlar için bir ziyaretgâh oldu. Her yıl başında, bu melikin ölüm gününde, o ülkenin diğer bölgelerinden insanlar burada toplanıp büyük tören yaparlar; içinde melikin cesedi bulunan altın heykele secde ederler. Kendi dillerinde yalvarıp yakararak, üç gün müddetle, bu halde kalırlar. Onların hükmü altındaki topraklarda yaşayan bir kişi bu merasime katılmayıp bağlılığını arz etmezse, merasimden sonra oraya getirilip ziyaretgâhın kapısında öldürülür. Bu melik, Altun Han diye isimlendirilir ki (Arapça) anlamı Melik ez-Zeheb (Altın Han) demektir. Bu isim, Ulu Ay Atacı [Ulu Ay Ata]'nın neslinden geldiğini iddia ettikleri, altın heykelin içindeki, cedlerinin *sünük*'ünden [kemiğinden; soyundan] gelen her hükümdar için kullanılan bir unvan halinde umumileşti." (Kopraman 2009: 128-130).

Ebubekir bin Abdullah gerek *Kenzü'd-Dürer*'deki gerek *Dürerü't-Ticân*'daki bu bilgileri *Ulu Han Ata Bitigçi* adlı bir eserden nakleder. Ebubekir eserin, Abbasi hekimlerinden Cibrîl bin Bahtîşû tarafından 211 (m. 826-827) yılında Farsçadan Arapçaya çevrildiğini belirtir. Onun verdiği bilgilere göre eserin aslı Türkçedir ve ilk sahibi de Nûşirevân'ın veziri Büzürgmihr bin Bahtigân'dır (Ercilasun 2007: 533-534).

Bu efsaneyle ilgili *Kenzü'd-Dürer*'deki kayıtlar, İnan'ın vaktiyle çevirdiği kısa bölüm dışında Türkçeye çevrilmemiştir. *Dürerü't-Ticân*'dan farklı olan bazı noktaları Ulrich Haarmann'ın 1974'te *Der Islam*'da yayımlanan incelemesinden biliyoruz. Haarmann Türkçe eserin adının *Kenz*'de geçen iki biçimini de veriyor: *Ulu Ata Bitig, Ulu Ay Atam Bitigi*.[1]

[1] Haarmann isimleri, Arap yazısına göre *Ulū aṭā bitik, Ulū ay aṭām bitikî* biçiminde okumuştur

Ebubekir'in Arapçasını gördüğü ve içindeki bazı bilgileri bize aktardığı bu eserin Türkçe aslı Sasani hükümdarı Nûşirevan zamanına kadar gitmektedir. Bilindiği gibi Nûşirevan, İstemi Kağan'ın güveyisidir. Türkçe özgün eserin, Nûşirevan'a gelin giden İstemi Kağan'ın kızının düğün alayı yoluyla Sasani sarayına geçmiş olması mümkündür. Ebubekir'in tarihlerinde birkaç biçimde geçen eserin adının en doğru şeklinin *Ulu Han Ata Bitigçi* olduğunu düşünüyorum. Sondaki *+çi* eki meslek / uğraşma işlevinde değil sevgi işlevinde kullanılmıştır ve bu işlev ekin en eski işlevidir. Yukarıda görüldüğü gibi Ebubekir sadece kitabın adında değil ilk ata ve ana ile onların doğduğu mağaranın adında da *+çI* ekini kullanmıştır: Ulu Ay Ataçı, Ulu Ay Anaçı, Kara Tagçı. Dolayısıyla eserin adındaki *+çi* ekinin yanlışlıkla yazıldığını düşünmek için sebep yoktur.

Haarmann eserin "13. yüzyılda kimliği belirsiz birisi tarafından derlenmiş" olduğunu düşünüyor (2019: 112). Bence de Ebubekir'in gördüğü Arapça eser 13. yüzyılda derlenmiş olmalıdır. Çünkü rivayetin devamında bir de "aslanların yetiştirdiği çocuk" efsanesi vardır ve bu efsane Çengiz Han'a kadar gelir. İstemi Kağan döneminden kalan bir eserin Çengiz Han'dan söz edemeyeceği açıktır. Ancak "aslanların yetiştirdiği çocuk" efsanesi, *Ulu Han Ata Bitigçi*'den farklıdır ve Çengiz Han'la Azerbaycan'da karşılaştığını ifade eden Süleyman bin Abdülhak bin Pehlevân el-Âzerbaycânî adlı biri tarafından yazılmıştır (Haarmann 2019: 116). *Dürer*'de Âzerbaycânî'nin adı geçmez ve "aslanların yetiştirdiği çocuk" efsanesi *Ulu Han Ata Bitigçi*'deki rivayetin devamı gibi anlatılır. *Kenz*'de ise bu kısmın yazarının Âzerbaycânî olduğu belirtilmiştir.

*Ulu Han Ata Bitigçi,* Ulu Ay Ataçı, Ulu Ay Anaçı isimlerindeki *+çI* ekinin arkaikliğine karşılık *Ulu* kelimesi yeni bir biçimdir. Eseri 826-827'de Arapçaya çeviren Cibrîl bin Bahtîşû döneminde de eserin özgün biçiminin ulaştığı İstemi Kağan döneminde de bu kelimenin *ulug*, hatta *ullug* olması beklenir. Aynı şekilde *han* kelimesi de *kan* olmalıdır.[2] Anlaşılan 13. yüzyıl derleyicisi iki ayrı rivayeti birleştirdiği gibi Türkçe kelimeleri de kendi döneminin özelliklerine uydurmuştur.[3]

İlk ataların adındaki Ay ilgi çekicidir. Ebubekir, *Ulu Han Ata Bitigçi*'deki Türkçe özel isimleri verirken daima Arapça karşılıklarını da vermiştir. Bu özel isimlerdeki Ay ismini de "kamer" kelimesiyle Arapçaya çevirmiştir. Yani isimlerdeki Ay kelimesi "gökteki ay" anlamındadır.

Uygur harfli *Oğuz Kağan Destanı*'nda Oğuz'un annesi de Ay Kağan adını

(2019: 112). Eserin adı Türkçe olduğuna göre elif, vav, ye ile belirtilen ünlüleri uzatmaya gerek yoktur.

[2] Buna göre eserin özgün adını ***Ullug Kan Ata / Apa Bitigçi*** olarak ihya edebiliriz.

[3] Bunu Ebubekir de yapmış olabilir. Çünkü **Ulu Ay Ataçı** ile **Ulu Ay Anaçı** adlarını diğer eserinde Âdem ile Havvâ'nın adlarına benzeterek ***Ay Atam*** ve ***Ayva*** yapan da odur. Aynı şekilde eserin adında da *+çi* ekini kaldırarak hatta bir defasında da *+çi* ekinin yerine *+i* iyelik ekini koyarak güncelleştirme yapmıştır.

taşımaktadır: *Kene künlerdin bir kün Ay Kagannuŋ közü yarup bödüdi; irkek ogul togurdı.* "Yine günlerden bir gün Ay Kağanın gözü parlayıp büyüdü; erkek çocuk doğurdu." (Ercilasun 2019: 479, 486).

Anlaşıldığına göre Türk kozmogonisinde ay önemli bir yer tutmaktadır. Bahaeddin Ögel, "irkek ogul togurdı" ibaresinin "bir erkek oğlu doğurdu" biçiminde düzeltilerek "bir erkek oğlu oldu" şeklinde anlaşılması gerektiğini ileri sürer ve Ay Kağan'ı Oğuz'un annesi değil, babası kabul eder. Ay kültünün de Uygurların Maniheizm'e girmesinden sonra görülmeye başladığını belirtir (1971: 129-131). Uygur harfli *Oğuz Kağan Destanı*'nda *togur-* fiilinin "doğurmak" anlamında olduğu açıktır. Nitekim destanda Oğuz'un birinci eşi için de, ikinci eşi için de bu fiil kullanılır: *Üç irkek ogulnı togurdı* "üç erkek oğulu doğurdu" (Ercilasun 2019: 481).

Eserin ve ataların adlarındaki *ulu* kelimesinde olduğu gibi *ata* ve *ana* kelimelerinde de güncelleştirme olduğunu düşünüyorum. Bengü taşlarda "atalar" kavramı *eçü apa* kelimeleriyle ifade edildiği gibi "baba" yerine *kaŋ,* "ana" yerine *ög* kelimeleri kullanılmıştır. Clauson *ata* sözünün de *ana* sözünün de eski Uygur metinlerinde seyrek görüldüğünü, yaygın kelimelerin *kaŋ* ve *ög* olduğunu yazar: "ata: 'father'; this word and ana: 'mother' first appear, instead of kaŋ and ö:g in Uyğ. Bud., but are still rare in that language" (1972: 40).[4]

*Ata* ve *ana* kelimeleri Budist metinlerden itibaren görülmeye başladıysa en eski atalar için bengü taşlarda geçen *apa* ve *eçü* kelimelerinin kullanılmasını beklemeliyiz. Bu beklenti için bazı ipuçları vardır.

*Câmiü't-Tevârîh*'te Türklerin atası olarak gösterilen Yâfes için şöyle denilmektedir: "Yâfes, Türklerin deyişine göre Olcay Han diye lâkap alır." (Togan 1972: 17). Togan, Olcay kelimesi için şu dipnotu düşmüştür: "Nüshalarda, Bolcay ve Olcay[5] şekillerinde yazılan bu ismi Olcay okuyorum. A g'da Amılca ve Alınca şekillerinde geçiyor." (1972: 81). A g kısaltması, Ebulgazi Bahadır Han'ın *Şecere-i Terâkime*'si için kullanılmıştır. *Şecere-i Terâkime*'nin Kargı Ölmez yayınında kelime Amulca / Amılca biçiminde okunmuştur (1996: 120). Reşideddin'in Thackston tercümesinde ise Yâfes'in Abulca Han olarak adlandırıldığı kaydedilmiştir (Yıldırım 2000: 105). *Çingiznâme*'de de Yâfes'in diğer adı Abulca Han'dır (Ivanics-Usmanov 2002: 31). *Çingiznâme*'nin B nüshasında Yâfes'in adı ç ile Abulça'dır (Ivanics-Usmanov 2002: 255, yazma 1v).

Yâfes'e Türkler tarafından verilen adın böylece beş varyantını görüyoruz: Olcay, Bolcay / Bulcay, Amulca / Amılca, Abulca, Abulça. Bence özgün biçim Abılça'dır ve bu da apa eçe'nin *l* türemesiyle değişmiş şeklidir: *Apa Eçe > Apaça > Abaça > Abılça > Abulça > Amulca.*

Türkler Müslüman olduktan sonra Nuh'un oğlu Yâfes'i, kendi ataları olan

[4] "ata: 'baba'; bu kelime ve ana: 'anne', kaŋ ve ö:g yerine, ilk olarak Uygur Budist metinlerinde görülür, fakat bu dilde hâlâ seyrektir."

[5] Togan'ın eserinde bu kelimeler Arap harfleriyle dizilmiştir.

Apa Eçe / Amulca'nın yerine koymuşlardır. Nitekim *apa* kelimesi *Kutadgu Bilig*'de Hz. Âdem için de kullanılmıştır:

| | |
|---|---|
| *Apalı Havalı ajunka ilip* | *Urug yadtı dünyâ içinde kelip* - 6391 (Arat 1947: 632) |
| "Âdem ile Havvâ dünyaya inip" | "Soylarını yaydı dünyaya, gelip". |

Şeceresi İstemi Kağan'a kadar çıkan *Ulu Han Ata Bitigçi*'de ise Apa adının sonradan daha yaygın hâle gelen Ata ile değiştirildiğini düşünüyorum.

## KAYNAKLAR


Arat, Reşid Rahmeti (1947), *Kutadgu Bilig I – Metin*, İstanbul, Türk Dil Kurumu Yayınları.

Clauson, Sir Gerard (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford.

Ercilasun, Ahmet B. (2007), *Makaleler – Dil-Destan-Tarih-Edebiyat* (yayına hazırlayan: Ekrem Arıkoğlu), Ankara, Akçağ Yayınları.

Ercilasun, Ahmet Bican (2016), *Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları*, İstanbul, Dergâh Yayınları.

Ercilasun, Ahmet Bican (2019), *Nehir Destan Oğuzname (Oguz Bitig)*, İstanbul, Dergâh Yayınları.

Haarmann, Ulrich (2019), "Mısır Memlûkleri'nde Altun Hân ve Cengiz Hân" (Çeviren: Çiğdem Dumanlı), *Türk Kültürü Araştırmaları Dergisi*, 2019/1 (Bahar), Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yayını.

Ivanics, Maria – Usmanov, Mirkasym A (2002), *Das Buch der Dschingis-Legende (Defter-i Çingiz-nâme) I*, Szeged.

İnan, Abdülkadir (1986), *Tarihte ve Bugün Şamanizm*, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kargı Ölmez, Zuhal (1996), *Ebulgazi Bahadır Han – Şecere-i Terākime (Türkmenlerin Soykütüğü)*, Ankara, Simurg Yayınları.

Kopraman, Kâzım Yaşar (2009), "Ebû Bekir b. Abdullah b. Aybek ed Devâdârî'ye Göre Türklerin ve Tatarların Yaratılışı", *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi GEFAD – Özel Sayı: Prof. Dr. Reşat Genç Armağanı*, Cilt-I, Ankara.

Ögel, Bahaeddin (1971), *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve açıklamaları ile destanlar)*, Ankara, Selçuklu Tarih ve Medeniyeti Enstitüsü Yayınları.

Togan, Zeki Velidî (1972), *Oğuz Destanı – Reşideddin Oğuznâmesi, tercüme ve tahlili*, İstanbul.

Yıldırım, Dursun (2000) "Ergene Kon = Erkin Kün mü?" *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Bellleten-1997*, Ankara, Türk Dil Kurumu Yayınları.

# TÜRKLERİN TÜREYİŞ EFSANELERİ

## En Eski Kayıt

Türklerin türeyişleriyle ilgili en eski kayıt, *Cou-Şu* adlı Çin kaynağındadır. Bu kaynak, Çinlilerin Cou hanedanının tarihidir ve 629 yılında yazılmıştır. *Cou-Şu*'da anlatılan efsane şöyledir:

Türklerin ataları, Hyung-nu'ların (Hunların) kuzeyindeki So devletinden gelmiştir. Boyun başı A-pang-pu idi; 17 erkek kardeşi vardı. Kardeşlerinden birinin adı İ-çi-ni-şi-tu idi; dişi bir kurttan doğmuştu. Bütün kardeşlerin devletleri yıkıldı, sadece İ-çi-ni-şi-tu kaldı. Çünkü ona bir peri dokunmuştu. Bu sayede yağmur yağdırabiliyor, rüzgâr estirebiliyordu.

İ-çi-ni-şi-tu iki kadınla evlendi; biri yaz tanrısının, biri kış tanrısının kızı idi. Bunlardan biri dört oğul doğurdu. Oğullardan biri ak bir kuğuya dönüştü.

Çocuklardan biri A-fu ile Kem (Yenisey) ırmakları arasındaki topraklara yerleşti; bunlara Kırgız denildi. Üçüncü çocuk Çu-çe ırmağı kıyısında hüküm sürdü.

En büyük oğul, Batı Sayan dağının yamaçlarına yerleşti. Dağın tepesinde A-pang-pu boyunun başka kolları yaşıyordu. Çok soğuktu ve üşüyorlardı. Büyük oğul ateş yakarak onları ısıttı ve korudu. Onlar da büyük oğulu başbuğ yaptılar ve ona *Türk* adını verdiler. Unvanı No-tu-lu Şad idi.

No-tu-lu Şad'ın on eşi vardı. Bunlardan doğan çocuklar annelerinin soyadını almışlardı. No-tu-lu Şad ölünce bu çocuklardan biri başbuğ seçilecekti. Kadınlar bir ağacın altında toplandılar ve şöyle karar verdiler: Ağaçta kim en yükseğe sıçrarsa o, başbuğ olacak.

Kadınlardan birinin adı A-şi-na idi ve onun oğlu en küçük çocuktu. En yükseğe o sıçradı ve başbuğ oldu. Kendisine A-hien (Bilge) Şad unvanını verdi.

## Bozkurt / Ergenekon Destanı

Araştırıcılar, yukarıdaki efsaneyi, Bozkurt / Ergenekon destanının bir varyantı saymışlardır. Bunun birkaç sebebi var: 1) Çin kaynakları bu efsaneyi de Kök Türklere ait efsaneler arasında sayar. 2) İlk ata İ-çi-ni-şi-tu, dişi kurttan doğmuştur. 3) Bu efsanenin sonundaki No-tu-lu Şad (Türk), A-şi-na ve A-hien (Bilge) Şad isimleri, Bozkurt efsanesiyle benzeşir.

# DİZİN

*Abaça* 26
Abay 155, 347
*Abay Jolı* 347
Abay Kunanbayoğlu 155
Abbasi 33, 83, 86, 187, 254
Abbasiler 94, 100
*Abdarmak* 34, 63
Abdukadir Calalidin 370, 372
Abdulahad Nuri 253
Abdullah Battal Taymas 294
*Abdullah Efendi'nin Rüyaları* 352
Abdullah Tukay 155
ABD Ulusal Bilim Akademisi 388
Abdurrahman Kızılay 144
Abdurrauf Fıtrat 180
Abdülhak Hâmid 155
Abdülhaluk Çay 124, 221
Abdülkadir Donuk da 218
Abdülkadir İnan 33
Abdülkerim Mahdum 368, 369
Abdüllatif Efendi 118
*Abılay Han Destanı* 348
Abılça 26, 62
ablaut 306, 307, 309, 310
abstraksiyon 326
Abubca Han 60
Abulca 26, 32, 46, 52, 60, 61
Abulca Han 26, 46, 60, 61
Abulça 26, 32, 46, 61
Abulça Han 46, 61
*Acâibu'l-Makdûr* 104, 128
Aclan Sayılgan 336, 337
*Adam's Tongue* 300
Adana 260, 368
Âdem 25, 27, 52, 54, 61, 66, 178, 300, 315
adem-i merkeziyetçiler 121
Adıg 253
*A Dictionary of Linguistics and Phonetics* 169, 170, 234, 242
*A Dictionary of Tocharian B* 228, 241
Adilcevaz 92
Adile Ayda 10, 321, 322
Adil Hikmet 114, 115
Afanasyevo 214-216
Afanasyevo kültürü 214
Afgan 18
Afganistan 78, 84, 106, 115, 159, 164, 210, 211, 216, 264, 266, 365, 368, 369
Afrâsiyâb 54, 59, 102, 103
Afrāsiyāb 100, 105
Afrika 195, 196, 203, 300, 311, 388
Afro-Asyatik 195, 196, 201
Afşar 260, 262
Afşar hanedanı 260
Afşın Beğ 91
Afşın Yayınları 128, 346
*A-fu* 28, 42, 44
Afyonkarahisar 259, 260, 297, 298
Afyon Kocatepe Üniversitesi 298
*A Grammar of Iconism* 304
Agustin Vicente 170
Ağaç 31, 71, 172, 240
Ağaçeri 88
ağa – ırgat çatışması 145
ağıt 155
Ahamenid 204, 225
Aharon Dolgopolsky 200-202
Ahıska Türkleri 291
*A-hien (Bilge) Şad* 28
A-hien Şad 43, 59
A-hien-Şe 47
Ahlat 91, 92
Ahlatşahlar 92
Ahmed Ferid Tek 113, 129
Ahmed Midhat 155, 352
Ahmed Vefik Paşa 88, 105, 172, 182
Ahmed Zeki Paşa 33
Ahmet Caferoğlu 134, 251, 293

Ahmet Cevdet Paşa 271
Ahmet Demir 333
Ahmet Emin Yalman 123
Ahmet Ferit (Tek) 106
Ahmet Hamdi 146
Ahmet Hamdi Tanpınar 352, 355
Ahmet Haşim 137, 146, 155
Ahmet Hikmet Müftüoğlu 20, 36, 106, 107, 113, 114, 129
Ahmet Karaca 124, 359
Ahmet Kemal İlkul 114, 115
Ahmet Kutsi 146
Ahmet Muhip 146, 330
Ahmet Rasim 271
Ahmet Taşağıl 30, 89
Ahmet Temir 39, 99, 134, 160
Ahmet Topaloğlu 190
Ahmet Yesevi Vakfı 128
Ahsen Batur 93
Akadca 208
Aka Gündüz 114
Akartürk Karahan 257
Akatça 225
*akatiroy* 240
*Akatzir* 240
*akatziroy* 240
Akdağ 57, 59
Ak Geyik 38
Ak Han 109
Akhisar 136, 260
Akhunlar 101
Akif 136-141, 146, 270-278, 281
Âkil Muhtar (Özden) 106
Akkoyunlu 54, 83, 86, 92, 94, 99, 103, 129, 133, 151, 152, 160, 164, 174, 175, 183, 187, 193, 218, 227, 228, 231, 240, 242, 245, 247, 249-251, 262, 282, 285, 287, 292, 294, 298, 310, 315
Akkoyunlular 93, 260
ak kuğu 46
ak kurt 39, 41
Ak Kurt 38
Ak Kurum 110
Aksaray 356
Aksu 183, 370
Akşehir 260
*Ak Topraklar* 355
Alabuğa 266
Ala Geyik 110
Alaiye Beyliği 260
Alan 62, 221
Alan Kova 62
Alanya 259, 260
Alaş Orda hükûmeti 180
Albay İsmet (İnönü) Bey 136
Albert Hermann 221
Aleksandr N. Garkavets 226
Alınca 26, 62
Alınca Han 62
Ali Bek Hakim 347
Ali Birinci 113
Ali Canip Yöntem 20, 107, 132, 263
Ali Cengiz oyunu 47
Ali Cengiz Oyunu masalı 31
Ali Emirî Efendi 252
Alihan Töre Sagunî 181
Ali Koş 202
Alimcan Tagan 118
Ali Saip Ursavaş 336
Allah 10, 54, 64, 83, 86, 112, 140, 152, 173, 174, 184-194, 205, 289
Allan R. Bomhard 201
Alman 76, 80, 95, 105, 163, 168, 253
Almanca 39, 107, 163, 197, 206, 253, 320, 373
Alman milleti 95
Almanya 96, 97, 111, 163, 172, 181, 253, 375, 383, 384, 387, 388
Almatı 180, 182, 226, 242, 348, 349
Almucanna Han 62
Alpamıs 347, 351
Alpamış 155, 351
Alparslan 20, 36, 91, 124, 125, 134, 359, 363
Alparslan Türkeş 20, 124, 125, 134, 359, 363
Alpaslan Masalı 36
*Alp Er Tonga* 31, 53, 54, 59, 102, 103, 128, 158, 176, 251, 254
Alp Er Tonga sagusu 158

Alp Er Toŋa 53, 54
Alp Er Tunga 337
Alp Kara Arslan 35, 36
*Alp Kara Arslan Belçükçi* 36
Altay 16, 22, 30, 38, 43, 48, 105, 108, 110, 113, 117, 119, 122, 135, 144, 159, 180, 182, 195-197, 200-204, 209, 211-213, 215, 216, 219-222, 225, 226, 230-232, 234, 235, 243, 244, 247, 283, 284, 315, 347, 364
Altay Amanjolov 221, 226
Altay Dağları 30, 212
Altayik-Mongoloid 214
Altayistler Konferansı 348, 374
*Altay Kazakları* 364
Altaylar 214
Altaylarda Kanlı Günler 364
Altaylardan Tuna'ya geceleri 124
Altay-Sayan Dağları 212
Altın Adam 226, 350
*Altın Armağan* 114, 128
Altın Destan 108
Altın Elbiseli Adam 160, 226, 240, 242
Altın Han 16, 24, 64
altın heykel 35, 66, 67, 72
Altın heykel motifi 66
*Altın Hızma Mülâyim* 144
Altın Orda 262, 265-267
*Altın Orda Hanlığının Kuruluş ve Yükseliş Devirleri* 265
Altın Ordu 110, 113, 114, 133, 158, 178, 186
Altın Yurd 110
*Alttürkische Grammatik* 233
Altun Han 24, 34-36, 63, 64, 66
Âmelî Turan Nasıl Doğabilir? 112
Amerika 97, 131, 166, 167, 195, 196, 198, 203, 347, 349, 383, 388
Amerika Birleşik Devletleri 97, 166
Amerind 195, 196, 203
Amılca 26
Âmid 92, 95
Amu-Derya 85, 101, 105
Amulca 26, 27, 32, 46, 62
Amulca Han 32, 62
Ana Altayca 198, 209, 218, 229, 234, 303
Ana Avrasyatik 212
Ana Bantu 198, 303
Ana Batı Türkçesi 230, 235, 240, 241
Ana Bulgarca 231, 233, 235, 240, 241
ana dil tasarlama 197
Ana Doğu Türkçesi 230
Anadolu 10, 19, 20, 31, 36, 52, 73, 86, 87, 91-95, 98, 108, 112, 133, 136, 139, 143, 144, 146, 158, 164, 177, 179, 180, 182, 185, 189, 190, 193, 202, 203, 206, 243, 250, 258-263, 265, 266, 280, 293, 294, 297, 340, 355, 362
Anadolu ağızları 293, 297
Anadolu beylikleri 98, 261
*Anadolu'nun Tarihî Coğrafyasına Giriş I – Anadolu'nun İdari Taksimatı* 94, 98
Anadolu romantizmi 146
Anadolu Selçuklu 19
Anadolu Selçukluları 19, 87, 92, 94, 259
ana dünya dili 197
Ana Elam-Dravid 202, 211
anaerkil 42
Anafartalar 329, 330, 333
Ana Hint-Avrupa 202, 212, 213, 216
Ana Hint-Avrupa dili 222
*Anahtar* 355
ana kurt 42, 47
Ana Nostratik 201-203, 212, 213
anarşizm 326
Ana Türkçe 10, 197, 224, 230, 233-237, 315
Anau 203, 204, 213, 215
Anav 203, 204, 206, 209, 211, 213, 215-220, 235
*Anayurttan Anadolu'ya* 180, 182
Andican 104
András Róna-tas 377
Andreas D. Mordtmann 221, 225
André Martinet 153
Andronovo 214, 215, 216
Andronovo kültürü 214, 215
Anglosakson 164
Ani 91

Ankara 21, 27, 37, 39, 41, 44-46, 48, 49, 54, 56, 61, 63-65, 68, 72, 82, 98, 99, 115-117, 124, 126-130, 137, 146, 160, 161, 169, 180, 182, 183, 193, 194, 198, 204-206, 211-213, 220, 223, 224, 226-229, 231, 232, 234, 236-238, 241-244, 250, 281, 287, 288, 292, 293, 297, 298, 315, 316, 323, 342-345, 347, 348, 356, 357, 358, 361, 363-365, 367, 377, 378, 381, 385
Ankara Türk Ocağı 345
Ankara Üniversitesi 129, 281, 287, 293
anlam benzerliği 222
Anlam değişmeleri 312
An-lu Şan isyanı 85
Antalya 21, 125, 260
Antalya'da Birinci Türk Devlet ve Toplulukları Dostluk Kardeşlik ve İşbirliği Kurultayı 125
Anzanit 225
Apa 15, 25-27, 32, 46, 52, 61, 81
*Apaça* 26
apa eçe 26, 46
*A-pang-pu* 28, 32, 42, 44, 46
apophony 306
Apşeron yarımadası 260
Arabistan 45, 54, 290
Aral 17, 85, 101, 266
Arap 23, 24, 26, 29, 31, 34, 65, 70, 83, 89, 92-94, 102, 103, 106, 131, 157, 163, 176, 184, 188, 254, 264, 271, 289, 290, 304, 307, 313, 325, 348
Arapça 24, 25, 29, 33, 64, 65, 87-89, 92, 166, 178, 179, 184, 187, 189, 191, 199, 200, 207, 220, 247, 258, 259, 263, 271, 274, 275, 290, 294, 296, 304, 307, 315
Arapgir 92
Araplar 102, 184, 255
Aras 261, 262
Araxes ırmağı 220
arbitraire 299, 312
Archibald H. Sayce 225
Arçelik 385
Ardahan 291
Argu 175, 199, 218, 247, 303
Argun 58
*Arıg Kan* 239
ARIS 388
Arî 105
Arif Nihat 147
Arî kültürler 215
Arî miti 215
Aristo 170
Ármin Vámbéry 107, 377
Arnavut 87
Árpád Berta 295, 377
Árpád Zempléni 107
Arthur Amiaud 225
artikel 192, 311
Artova 369
Artuklular 19
Artukoğulları 92
A. Rustemov 295
aruz 137, 270-272, 274, 277
Aruz Koca 18
aruz ölçüsü 137
Arya güneşi 337
Aryamihr 337
Aryan bıçağı 216
Aryanî 203
Aryanîler 203
Aryanî medeniyet 204
Aryanlar 214
Aryenler 214
*Âsârü'l-Bilâd* 89
*Âsım* 147, 273, 278-280
Asım Us 123
Askold İvantchik 221
aslan 35, 201, 308, 314
aslanların yetiştirdiği çocuk 25
Astana 21, 82, 227, 349, 350
Astara 261
Astarhan (Hacı Tarhan) Hanlığı 266
Astarhan Hanlığı 267
Astroasyatik 195, 196
Astronezya 195, 196, 234
Asur 52
Asurca 225
Asya Hunları 38, 218, 235, 236, 240, 241

aşık 366
Âşık Elesger 133, 155
*Âşık Garip* 155
Âşık Ömer 155
Âşıkpaşaoğlu 88, 98, 160
Âşık Şenlik 133
A-şi-de Yüan-cen 78
*A-şi-na* 28, 29, 31, 43, 44, 47, 59
Aşina 44-48
Aşkabad 203
Aşkabat 209, 211
Aşk-ı Memnu 352
Ata 19, 24-27, 32-35, 55, 65, 81, 98, 160, 189, 193, 221, 296, 297
*atabekü'l-ceyş* 290
ataerkil 42
Atakam 239
Atalar ruhu 140
Atalar Sözü 173
Atâ Melik Cüveynî 55, 58
Atatürk 83, 121, 134, 141, 143, 272, 322, 328-331, 333-338, 357, 358, 363, 377
at çobanı kültürü 215
Atebetü'l-Hakayık 137, 188, 193, 293
ateist 388
Atina 33
Atsızcılar 21
Atsız Mecmua 122, 328-330, 332
*Atsız – Türkçülüğün Mistik Önderi* 11, 128
Attila 119, 238, 239, 376
australopitekus 300, 301
Avar 17
Avarlar 16
Avcı-Toplayıcı dönem 202
*Avesta* 100-102, 222
Avnullah Kâzımî 358
Avrasya 122, 128, 160, 195, 198, 211, 212, 215, 220, 221, 226, 240, 241-243, 269, 316, 349, 350
Avrasyatik 196, 200, 201, 212, 213, 216, 241
Avrasya Yazarlar Birliği 128, 160, 198, 212, 226, 241-243, 316
Avrupa Hunları 236, 238, 239
Avustralya 195, 196, 198, 199, 203, 303, 304, 387-389
Avusturya 131, 163, 387
Avusturya - Macaristan 131
Ayabek Bayniyazov 295
Ay Atam 23-25, 33, 64, 66
ay baba 23, 33, 64
*Aybars* 239
Aybek oğlu Abdullah oğlu Ebubekir 34
*Aydemir* 112, 342
Aydın 19, 136, 260, 296, 297
Aydınoğulları 19, 87, 260
Aydil Erol 363
Aygucı 81
Ay Hanım 109
Ayhan Tuğcugil 355
Ay Kagan 67
Ay Kağan 25, 26, 69
Ay-va 23, 33, 65, 66
*Ayva* 25
Ayvalık 136
ay yüzlü 23, 33, 65
Azad İslam Üniversitesi 360
Azak 223-225, 266
Azak denizi 223
*Azap Toprakları* 353, 355
Azar Gat 323
Azatlık Meydanı 124
Azerbaycan 19-21, 25, 86, 115, 120, 121, 124-126, 128, 132, 133, 135, 143, 147, 158, 164, 172, 177, 179, 180, 182, 183, 192, 193, 227, 256, 258-265, 280, 282, 283, 287, 290-292, 294, 312, 313, 320, 347-349, 360-362, 373-375
*Azerbaycanca* 180
Azerbaycan Cumhuriyeti 115, 264
Azerbaycan'da Halk Cephesi 124
Azerbaycan Türkçesi 193, 227, 263, 264, 287, 292, 360
Azerbaycan Türkü 172
Azeri 113, 263, 360
az gelişmiş 131
Azrail 19

Baas rejimi 131
Baba beni 144
Baba İlyas 19
Babil 52
Babilce 225
Babür 129, 137, 159, 267, 268, 366
Babür İmparatorluğu 267
Babürlü İmparatorluğu 266
Babürlüler 104
*Babürnâme* 155
Baden 97
Bagatur 16
Bağdat 19, 93, 131, 151, 254
Bağımsız Devletler Topluluğu 349
Bahaeddin Ögel 26, 34, 48, 72
Bahçesaray 20, 106
Bahtiyar Vahabzade 147
Bakî 137
Bakuy Dip Han 62
Bakü 20, 115, 126, 132, 147, 260, 289, 373-375
Bakü Hanlığı 260
Balasagun 17, 57, 85, 254, 256
Balıkesir 136, 260, 288, 344
Balıkesir Lisesi 344
Bálint Balassi 378
Balkanlar 20, 21, 87, 260
Balkaş gölü 214
Bamsı Beyrek 18
Ban Gu 37
Baráthosi Balogh Benedek 118
Barçuk-Art Tigin 57
Barköl Kazakları 348
Barlas 248
Baron de Tott 90
Barsgan 253, 256
Barshân 55
Barshânlar 55
Barthold 100, 221
Basamak teorisi 299, 314
Basat 18, 19, 296
*basıḫ* 240
*Basık* 240
Bask 196
Basmacı hareketi 118
Basmıl 79, 152, 174
Basra 93, 262
Basra Körfezi 262
Başgırt 86, 152, 174
Başkır 113
Başkurd 113
Başkurt 86, 118, 119, 159, 182, 282, 283, 294, 295, 351
Batı Asya 166, 195, 201, 202, 215
Batı Avrasya 195
Batı Cephesi 136
Batı Denizi 30, 47
Batı Hunları 158
batı klasikleri 145
batılı Türkologlar 297
*Batı Sayan dağı* 28
Batı Sibirya 214, 267
Batı Şeria 202
Batı Trakya Türkleri 355
Batı Türkçesi 158, 230, 258, 261, 262
Batı Türkistan 109, 132
Batı Türklüğü 20, 132
Batlamyus 223, 224, 231, 233
Battal Gazi 19
*Battal Gazi Destanları* 155
Bavyera 97
Bayan Ölgiy 348
bayatı 133
Bayatlı Mahmud Oğlu Hasan 61
Bayburt 19, 92
Bayın-Sokta 80
Baykal 85, 215
Baykal Gölü 85
Bazin 78, 81, 82, 241
B. Caldwell 210
Beçenek 86, 152, 174, 247
*Bei-şi* 30
Bekir Çobanzade 377
Bekir Sıtkı (Çobanzade) 107
Bekir Topaloğlu 184, 185
Bekr 83, 94, 152, 173, 189
Bekri Mustafa 155
Bektaşi 47
Béla Bártok 378
Bela Gora 319

Béla Horváth 108
Béla Széchenyi 107
Belçika 387, 388
Belgrad 131
Belh 104, 105
Belûcistan 100
*Benim Adım Kırmızı* 377
Berber ülkeleri 54
Berkuk 103
Berlin 131, 173, 183, 201, 241, 275, 277, 322, 384, 385
Berlin Duvarı 131
Berlin Hâtıraları 275, 277, 279
Berlin yazması 173
Bernat Munkáczi 107
Berzence 88
Besim Atalay 116, 251-253, 293, 294
Beş Hececiler 114
Beş Türkistan 109
beyaz ırk 215
Beylikler dönemi 87, 261
Beyrek 18, 19
Beyşehir 260
Bey- şi 47
Bey-şi 41, 47, 48
Bey Wey 236
Bibliothèque Nationale 68
*Bibliothèque oriental* 105
Bijen'in kuyusu 56
Bilge Ercilasun 36, 113, 273, 278, 279
Bilge Kagan 73, 295
Bilge Kağan 20, 46, 73-75, 77-81, 84, 85, 141, 147, 158, 248, 287, 291, 295, 297, 347, 372
Bilge Yolalan 363
bilim kurgu 145
bilmece 155
Bingöl 93
1876 anayasası 97
1924 anayasası 97
1. İnönü Muharebesi 136
Birgi 260
Birinci Dünya Savaşı 108, 111, 114, 115, 118, 384
Birinci Türk Tarih Kongresi 330
*Bir Kitaba Tutuldum – Dîvânu Lügâti't-Türk'ün Romanı* 257
Birleşmiş Milletler 124, 327
birleştirme 66, 301, 306, 307
Bismarck 80
Bişeng 51, 52
Bişkek 126, 287
Bitlis 92, 133
biyografi 145
Bizans 84, 89-92, 94, 158, 224, 225, 231, 240
*Bizdiŋ Otan* 348
*Bleda* 239
Boğaç Han 19
Boğdan 98
Bolcas 61
Bolcay 26
Bolşevik devrimi 269
Bolşevikler 115, 321
Borsuk 60
Bosna Hersek 261
Bostancı 345
Boston 288, 384
Botay kültürü 213
Boyla Baga İnançu Yargan Apa Tarkan 81
Bozkır Sakaları 222
Bozkurt 15, 21, 28-30, 47, 48, 55, 59, 66, 70-72, 111, 121, 128, 129, 135, 343, 362
*Bozkurt Destanı* 30
Bozkurt efsanesi 29, 48, 66
Bozkurt / Ergenekon Destanı 28
*Bozkurtlar* 145, 355
*Bozkurtların Ölümü* 11, 345
Bozuncar Han 62
Bögü 56, 58-60
Bögü Han 59, 60
Bögü-Han 56, 58, 59
Bökü-Tegin 56
Bömbögör yazıtı 291
Börte Çine 62
Brahmi 221
brakisefal 203, 215
Britanya 95, 115, 168
Bucak 264
Budapeşte 108, 113, 118, 377, 378, 384

Budinler 223
Budist 26, 79, 81, 221, 248, 255, 388
Budist Uygurlar 255
Budizm 81, 85
Bugac 127
*Bugünkü Türk Alfabeleri* 124
Buğra Hanlar 17
Buhara 104, 105, 111, 115, 116, 266, 267
Buhara Hanlığı 266
Buka Han 62
Bukatur 16
Buket Uzuner 377
Buku 56, 57, 59, 60
Buku Han 56, 57, 59
Buku Tegin 56
Bulcas Han 61
Bulcay 26
Bulgar 113, 165, 224, 225, 227, 230, 231, 239, 240, 243, 248, 266, 376, 377
Bulgaristan 134, 261, 353, 355
Bulgarlar 54
*Bulgatu'l-müştâk fî lugati't-türk ve'l-kıfçak* 176
Bumın 17, 22, 46
Bumin 48
Burdur 136, 260
Bursa 132, 136, 189, 260, 281
Bursuk 60
Burtaslar 54
Buruşak 204
Buruşask 204
Buruşaski 196
Buryat 113
buzkaşi 367
bükünlü 306, 307
Bülbül 88, 98, 143, 146, 160
Bütün Türkler bir ordu, katılmıyan kaçaktır 329
Büveyhîler 91
Büyük Anafartalar köyü 329
Büyük Asyacılık 119
Büyük Hun-Türk Kurultayı 128
Büyük Millet Meclisi 115, 116, 136
Büyük Okyanus 17, 78, 84
Büyük Selçuklu Devleti 86
Büyük Selçuklular 133
Büyük Turan 113, 114, 119
Büyük Turan Birleşik Devletleri 119
*Büyük Türkçü Mağcan Cumabayoğlu* 347
*Büyük Türkeli* 345
*Büyük Türk Klâsikleri* 88, 96, 98, 129, 160, 251, 281
Büyük Türklüğü Parçalayanlar Kimlerdir? 112
Büzürgmihr bin Bahtigân 24, 33, 65

Caferoğlu 105, 128, 238-241
Cahit Sıtkı 146
*Câm-ı Cem-Âyin* 61
*Câmiü't-Tevârîh* 26, 60, 61, 66, 69
*canavar* 139, 272
Canbaz 353
Candaroğulları 87, 260
Cang Çien 40, 41
Canoğulları hanedanı 266
Cao 241
Carl Brockelmann 253
Cavad Hanlığı 261
ceditçi 20, 147
ceditçiler 132
Cedit okulları 106
Celal Bayar 272
Celâlzâde Salih Çelebi 88
Cemal Gürsel 363
Cemşîd 52, 54, 55
Cengiz Aytmatov 147
Cengiz Dağcı 147
Cermen 163, 164, 248, 325
Cermence 163
Cevat Heyet 359-361
Ceyhun 54, 103, 104, 213, 234
Ceytun 204, 206, 209, 211
Ceytun kültürü 204
Cezayir 159
Ch'an-yü 39, 40
Chanyü 41
Ch'eng-li 39
Ch'eng-li Ku-t'u Ch'an-yü 39
Chorit 216
Chou 38, 216

Christian Charles Josias Bunsen 105
Ch'un-wei 37, 39
Ch'üan Junglar 38
Cibrîl bin Bahtîşû 24, 25, 33, 64, 65
Cie 37, 38, 52
*Ciğerdelen* 352
Cihangir Kızılözen 229
Cizre 91, 94, 95
Clauson, Sir Gerard 26, 27, 179, 183, 224, 228, 235, 242, 249, 250, 257, 282, 283, 285-287, 291, 292, 294
C. Lyell 299
coacervate 302
Coçi 178
Coğrafi uzaklaşma 312
Colin Renfrew 202, 203
Cou 28, 30, 39, 42-46, 52, 59, 84, 89
*Cou-Şu* 28, 30, 39, 42-46, 52, 59
creol 234, 314
Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi 124
Cumhuriyet gazetesi 119, 340
*Cumhuriyet Türküsü* 356-358
Cü-çü ailesi 48
Cüveynî 55, 57-59, 90, 160

Çağatay 32, 89, 151, 159, 172, 178, 179, 262, 264-269, 282, 283, 284, 287
Çağatayca 32, 178, 179, 265, 268, 269, 365, 366
Çağatayca Oğuznâme 32
Çağataylılar 133
*Çağlayanlar* 36, 122, 129
Çağrı Beğ 334
Çaldıran 93, 95, 261
*Çalıkuşu* 355
Çamlıca 363
Çanakkale 21, 33, 122, 128, 139, 146, 329, 333
*Çanakkale'ye Yürüyüş* 122, 128
Çaparka 256
Çaruk 152, 174
*Çatı* 355
Çek aydınları 320
Çekçe 320
Çekler 320
Çekoslovakya 320
Çemişkezek 92
Çengiz 19, 25, 36, 48, 62, 70, 104, 178, 179, 248, 268
Çengizliler 258
*Çeng-li Ku-tu* 40
Çetin Pekacar 367
*çI* eki 25
Çıldır 95
*Çiçekler Büyür* 353, 355
*çi* eki 25
*Çiftçioğlu Nejdet Sançar – Hayatı ve Eserleri* 345
Çigil 85, 152, 174, 175, 253, 255
Çigiller 17
Çiğil 55
Çiğiller 55
Çin 16, 19, 28-32, 34, 38-41, 43, 45-48, 52, 54, 55, 57, 58, 62, 63, 66, 67, 70, 73, 75, 77-82, 84, 85, 89, 99, 102, 103, 111, 114, 115, 135, 152, 158-161, 174, 195, 196, 203, 216, 218, 236, 241, 256, 268, 336, 347-349, 362, 364, 365, 372, 384, 388
Çîn 50, 52, 102
Çin Duvarı 16
Çingene 164
Çingiz 27, 36, 39, 104
*Çingiznâme* 26
Çinliler 16, 28, 29, 37, 46, 67, 77, 81, 84, 108, 132, 157, 254, 268
*Çin Şu* 241
Çin Türkistanı 115
Çivi yazısı 225
Çiyuglar 178
Çoban Hıdır Uluhan 257
Çobanoğulları 259
Çok anlamlılılık 170
Çokayoğlu Mustafa Bey 122
çok bireşimli 306
Çok erken tarım üretimi 203
çok partili siyasi hayat 334
Çomul 152, 174
*Çora Batır* 155

Çorum 260
Çubukoğulları 92
Çu-çê 42, 44, 45
*Çu-çe ırmağı* 28
Çukçice 197
Çukçi-Kamçatka 195, 196, 201
Çukurova 260
Çun-vey 37, 38, 40
Çuvaş 113, 159, 182, 197, 231, 283, 376
Çuvaşistan 135, 159
Çüen Rong 39

Dadaloğlu 155
*Daido dergisi* 119
Daidosha 119
*Daik* 224, 233
daiks 224
*Dakîkî* 102, 130
*Dalkavuklar Gecesi* 331, 333
Dandanakan 18, 86
Dandanakan savaşı 86
Dânişment Gazi 19
*Dânişmentnâme* 155
Dânişver 101
D'Annunzio 146
Dante 146
dar anlam 152, 171, 172, 181
Darwin 299, 300, 311
Das Deutsche Volk 95
David Crystal 162, 170
David W. Anthony 202
Day 195, 196
Dede Korkut 19, 20, 146, 155, 158, 190, 193, 293, 296, 355, 373, 374
*Dede Korkut Kitabı* 146, 193, 374
*Dede Korkut Kitabı'nın Poetikasına Giriş* 71
Deli Dumrul 18, 19
demirci ustası 43
Demir Kapı 78
Demir Perde 378
demokrasi 98
Demokratik Toplum Kongresi 98
Demokrat Parti 334, 363
Dene-Kafkas 196
*Dengizih* 239
*Dengiziḫ* 239
Denis Sinor 218
Deniz Gedikli Hazırlama Okulu 333
Denizli 19, 259, 260, 363, 364
Derbent 260
Derbent Hanlığı 260
Derek Bickerton 300, 301
Dereyvka kültürü 213
*Der Islam* 24
destan 10, 21, 29, 30, 37, 59, 71, 72, 147, 155, 231, 337, 346, 355
Deşt-i Kıpçak 104, 266
Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye 261
deyim 155
deyiş 155
d'Herbelot 105
Dımaşk 103
Dış Oğuz 18
*Diary in Greek and Turkish Waters* 90
Dibadkuy Han 62
Dicle 104, 208
*Dictionary of Khotan Saka* 222
diktatörlük 334, 335, 338
dil bilimi 10, 170, 192, 193, 234, 304
Dil bilimi paleontolojisi 201
*Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü* 153, 160, 170, 183
Dilde, fikirde, işte birlik 20, 106, 127, 135, 350
dilin doğuşu 10, 299, 301
dillerin tipolojik sınıflandırılması 306
Dilmaçoğulları 92
dil mühendisliği 159
dil politikası 169
*dingir* 205, 206, 219
Dinyeper 266
Dionysos 224
Dip Takuy 61
Dip Yavku 61
Disneyland 349
displacement 301
dişi kurt 29, 39, 42, 43, 55
*Dîvânu Lugâti't-Türk* 36, 46, 53, 54, 83, 86, 99, 129, 137, 151, 158, 160, 173,

175, 181, 183, 186, 193, 198, 217, 227, 242, 245, 250-254, 256, 257, 287, 292-294, 298, 303, 310, 315, 351
*Dîvânu Lugâti't-Türk'teki Şiirler ve Atasözleri* 257
Divriği 92
Diyarbakır 91-95, 117, 133, 357
Diyarbekir Beğlerbeğiliği 95
Diyarbekr 94, 95
Diyâr-ı Bekr 94
Diyâr-ı Kürd 94
Diyâr-ı Mudar 94
Diyâr-ı Rabîa 94
DNA 302, 314, 387
Dobun Bayan 62
Doerfer 218, 219, 229, 235, 242, 283, 287
Doğan Aksan 153, 162, 170, 313
doğrudan taklit 299, 300, 302
Doğu Akdeniz 202, 203
Doğu Anadolu 91, 92, 94, 202, 261
Doğu Asya 195, 203
Doğu-Batı çatışması 352
Doğu Beyazıt 261
Doğu Çağatay Hanlığı 266, 267
Doğu İran dili 221, 222
Doğu Roma 19, 86, 164
Doğu Türkçesi 159, 230, 235, 236
Doğu Türkistan 68, 85, 132, 253, 255, 263, 267, 268
Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti 181
Doğu Türkleri 43, 82, 89, 99, 160, 178, 267
doğu Türklüğü 132
Dokuz Oğuz 248
Dokuz Oğuzlar 78
*Dolan Meşrep* 144
dolikosefal 215
Dolkun Kamberi 254
Dominik 234
Don 30, 146, 213, 266, 267
*Donanma dergisi* 114
Don değiştirmek 30
*Don Kişot* 146
Douglas Adams 228
Dravid 195, 196, 200-202, 209, 210, 211
Dravidler 209, 210, 216
*Drevnetyurkskiy Slovar* 286, 288, 294
*DTCF Dergisi* 293
Dulkadıroğulları 260
Duma 320
Dumlupınar 20, 329, 337
Dunhuang el yazmaları 221
Dursun Ayan 378
Dursun Yıldırım 30, 47, 71, 124, 147, 369
*Dürer* 23, 25
*Dürerü't-Ticân* 23, 24, 35, 296
*Dürretü'l-Mudîa* 282
*Düşünen Adam* 346

Earl R. Anderson 304
ebru 147
Ebubekir 23, 24, 25, 32-35, 65, 66, 67, 189
Ebubekir bin Abdullah 23, 24, 65, 72
Ebubekir bin Abdullah bin Aybek ed-Devâdârî 23, 32, 62, 64, 65, 296
Ebû Bekr el-Mugîd el-Cercerânî 83, 152
Ebulfazl Mûsâ bin Hacı Hüseyin İznikî 190
*Ebulferec Tarihi* 91
Ebulgazi Bahadır Han 26, 27, 32, 46, 83, 99, 104, 129, 159, 178, 179, 183, 188, 268, 366
Ebû Mansur Abdürrezzak 101
Ebû Müslim Horasanî 33, 65
Ebû Sâlim 92
Ebülfez Elçibey 124
Ebülhayr Han 267
Eçe 15, 26, 27, 32, 46, 52, 61
*eçü apa* 26
ed-Devletü't-Türkiyye 88, 176, 189
*ed-Durretu'l-mudiyye fi'l-lugati't-türkiyye* 176
Edessa 94
Edgard Blochet 100
Edib Ahmed Yüknekî 188
Edige 155
Edirne 132, 330-332
Edit Tasnádi 377, 378
Edouard Chavannes 89

Eduard Meyer 221
Efdal el-Abbas bin Ali 290
Eflak 98
Eflani 260
Eflatun 153
Efrâsiyâb 51-53, 84, 103, 104, 128
efsane 17, 23, 25, 28-30, 35, 37, 42, 45, 58, 60, 71, 72, 80, 155
Eftalitler 101
Egzotik roman 145
Eğridir 260
E. Hedzfeld 204
*Ekinci* 179
ekleme 306, 309, 310
eklemeli 208, 245, 306
Ekrem Arıkoğlu 27, 98, 211, 212, 242, 281, 295
Ekrem Ayan 364
*Eksik El Yazması* 373
Elam 201, 202, 204, 211, 216, 225, 243
Elamca 225
Elbistan 260
Elçin İbrahimov 375
Elek Berei Nagy 119
Eleşkirt 92
*el-Kavânînu'l-külliyye li-zabti'l-lugati't-türkiyye* 88, 176, 282
Ellis H. Minns 221
*el-Mesâlik ve'l-Memâlik* 89
el-Muğîd el-Cercerânî 173
Elon Musk 389
Elteriş Kağan 80
Emel Esin 113
Emeviler 94
Emine Işınsu 145, 352, 355
Emine Yılmaz 232, 295, 297
Emirî Efendi 252
emperyalizm 325
en az çaba yasası 312
*Encyclopedia of Indo-European Culture* 219, 242
Enderunlu Vâsıf 144
Endûk-ert 55
Enis Behiç Koryürek 114
Enver Paşa 115
Eratna 104
Erciş 92
Erdal İnönü 124
Erdebil 133, 261
Erdebil Hanlığı 261
Erden Kajıbekulı 348
Ergenekon 28, 29, 31, 111, 114, 121, 139
Ergene Kon 16, 17, 20, 27, 46, 48, 62, 66, 71, 99
Ergene Kon Destanı 48, 66, 71
Erhan Aydın 296
Eriha 202
Erivan 261
Erken Demir Çağı 220
erken Neolitik 202
Erken Tunç Çağı 214
Erk Yurtsever 344
Ermeni 87, 89, 118, 120, 337
Ermenice 290
Ermeniler 87
Ermenistan 261
*Ernakh* 239
Ernüvâz 49
Erol Güngör 355
Ersarı Bay 179
Er Sogotoh Destanı 59
Ertanaoğulları 260
Ertene 104
E.R. Tenişev 217, 233, 243
Ertuğrul 19, 272, 281
Erturan 349
Er Turan 21
Erzen 92, 94
Erzincan 92, 260
Erzincan (Mutahharten) Beyliği 260
Erzurum 91, 92, 95, 111, 133, 146
Esik 157, 226, 242, 350
Esik yazıtı 158
Eski Anadolu Türkçesi 263
Eski Batı Türkçesi 231
Eski Bulgarca 233, 240
Eski Bulgar Türkçesi 225, 227
Eski Çince 310
Eski Farsça 24, 63, 222, 229
Eski Grek 158

Eski İranlılar 24, 63
Eskimo 157, 195, 196, 200, 201
Eskimo-Aleut 195, 196, 200, 201
Eskimoca 197
Eski Oğuz Türkçesi 263, 265
Eski Persçe 225
Eskişehir – Kütahya bozgunu 338
Eski Türkçe 171, 191, 197, 219, 220, 229, 230, 232, 233, 236, 237, 239, 283, 285, 287, 288, 298, 309
Eski Türkçenin Grameri 257, 288, 295, 298
Eski Uygur 181, 291
*es-Sımtü'l-ğâli's-semen fî aḫbâri'l-mülûk mine'l-Guz bi'l-Yemen* 290
eş adlılık 170
*Eşkam* 240
Eşrefoğulları 260
eş seslilik 170, 171
Etil 104
etimoloji 162, 184, 218, 222, 223, 228, 229, 239, 240, 284
Etrüskler 10
*et-Tuhfetu'z-zekiyye fi'l-lugati't-türkiyye* 176
Eurobarometer 388
Europid 214, 215
Europid Andronovo 215
Evliya Çelebi 155, 158
Eylül 92, 115, 122, 142, 264, 305, 315, 335-337, 340, 352
*Ey Türk Uyan* 113, 130
Eyyubi 289
Eyyubiler 289, 290
Facebook 386
Falih Rıfkı Atay 123, 342
Fars 18, 62, 87, 89, 93, 133, 163, 177, 247, 258
Farsça 32, 87, 90, 100, 102, 176, 178, 191, 197, 229, 256, 258, 259, 263, 275, 283, 290, 304, 360
*Farsçada Türkçenin En Eski İzleri* 229, 243
Farsça Oğuznâme 32
Farslar 54, 60, 103, 248
Faruk Güventürk 123, 336
Faruk Kadri Timurtaş 270
Faruk Nafiz 146
Faruk Sükan 360
Faruk Sümer 177, 296
Fas 262
*Fâtih Kürsüsünde* 275, 277, 278
federatif yapı 97
Fergana 40, 266, 267
Ferhat Tamir 180, 348
Feridun 29, 62, 102, 103
*Ferîdûn* 45, 46
fesuk ağacı 56
Fethi Tevetoğlu 333, 342
Fethiye 259
fetihnameler 155
Feyzi Ersoy 257
Fırat 94, 208, 209
fiil-nesne 308, 309, 311
Filibe 132
Filistin bozgunu 338
Fin 105, 113, 209, 213, 217, 320, 323
Fince 119, 197, 200
Finlandiya 321, 387
Fin-Ugor 105, 213, 217
Finuvalar 117
Firdevsî 49, 61, 84, 89, 101, 102, 104, 128, 129
Firîdun 52, 54, 55, 84
Firîdûn 49, 50
Firudun Celilov 126
Firuz Heyet 361
F.M. Bailey 115
folklor 145, 361, 362, 365, 369
Fonetik değişmeler 312
Fonosemantik 302, 305
Formoza 234
François Lenormant 105, 225
Fransa 95, 96, 163, 329, 360, 375, 383, 385, 387-389
Fransız 75, 96, 153, 163, 302, 323, 325, 329, 335
Fransızca 107, 163, 165, 360, 373
Fransız milleti 96
Fraŋrasyān 100, 102
Frenk 164
Frenkçe 165
Friedrich Max Müller 105

Fritz Hommel 205
Fuat Bey 116
Fuat Köprülü 34, 137, 253, 293
Fuzulî 133

Gabain 233, 241, 284, 288, 295, 298
G. Abdurahmanov 295
Gaçak Nebi 132
Gagauzya 264
Gagavuzlar 264
Gagavuz Türkçesi 263
Gagavuz Yeri 264
Galip Erdem 357
Galip Güner 289, 290
Gan-çüen Dağı 67
Gansu 67
Gaoche 41
*Gardaş Andı* 147
Gassânî kabilesi 289
Gayneddin A. Musabay 226
gazavatname 155
gazel 155
Gazi Lisesi 344
Gazi Üniversitesi 27, 64, 251, 361
Gazneliler 18, 86
geçişimli 306
Geç Tunç Çağı 214, 220
Gelibolu 90
gelişmekte olan 131, 385
Gence 20, 132, 261
Gence Hanlığı 261
Genç Atsızlar 21
*Genç Kalemler* 107-109, 111, 129, 132, 263
Genette 304
geniş anlam 152, 171, 174, 181
George William Frederick Howard 90
George Wynn B. Huntingford 221
Gerdizî 89
Gerhard Doerfer 229
Germiyanoğulları 87, 260
geyik 38, 39, 110
geyik kültü 39
Géza Kuun 221, 223-225
Géza Nagy 221
Gilyak 196, 201
Gilyakça 197
Gine tavuğu 166
Giraud, René 298
Girit 132
*Gizli Tarih* 48
Global Etymologies 197
G. Niebuhr 221
Gobi 48, 111
Gobi Çölü 48, 111
Goethe 146
Gombócz Zoltán 107
Google 386
Got 158
Göç Destanı 60
gökbörü 70
*Gökbörü* 121
*Gök Börü* 144
Gök Tanrı 40, 41
gökten inen ışık 23
Göktürkler 10, 21
gölge oyunları 155
göl ortasındaki bir ağaç kovuğu 23
gösteren 59, 70, 81, 90, 158, 191, 204, 216, 222, 254, 275, 301, 305, 308, 319, 338, 353, 365, 372
göstergesel 301
gösterilen 26, 59, 60, 140, 190, 197, 200, 209, 212, 222, 278, 301
Gramerleşme 312
grammaticalization 312
Grek 223, 233, 240
Grekçe 290
Gül İrepoğlu 377
Gülistan Tercümesi 282, 283, 288
Güljanat Kurmangaliyeva Ercilasun 364
Gülşenî 173
Günay Karaağaç 153, 170, 171, 222, 242, 243
Güney Avrupa 195, 201
Güney Azerbaycan 21, 86, 180, 262, 264
Güney-Batı Asya 195, 201, 202
Güney-Batı Türkçesi 258, 262
Güney-Doğu Anadolu 92, 94, 133, 260

Güney-Doğu Asya 167, 195
Güney-Doğu Avrupa 195, 166
Güney-Doğu Kazakistan 267
Güney Hindistan 195
Güney Kafkasya 202
Güney Mezopotamya 205, 209
Güney Türkistan 266
Gürcistan 375
Gürcü 19, 87
György Hazai 377
Gyula Décsy 233
Gyula Mészáros 107

Habeş 164
Habeşistan 163
Hacı Bayram Veli Üniversitesi 367
Hacı Bektaş 31
Hacı Rahmankul Han 115, 365, 367
Hadramut 290
Haiti 234
Hakaniye 17, 85, 228, 291
Hakas 135, 159, 182, 231, 294, 295
Hakasça 227, 295
Hakasya 215, 220
*Hâkimiyet-i Milliye* 137
Hakkâri 95
Halaççа 237
Haleb 95
Hale Gür 145
Halıç 88, 172
Halide Edip 112, 352, 357
Halide Nusret 358
Halife Altay 180
Halil Özyıldız 345
Halit Ziya 155, 352
Halk Evi dergileri 143
Halk Evleri 143
halk hikâyeleri 155
Ham 45, 60
Hâm 54
Hamdullah Suphi 20, 106, 115, 136, 137
Hamid Nutki 359
Hamidoğulları 260
Hami-Sami 201, 202
Hâmit Şevket İnce 123
Hamit Zübeyr 117, 377
*Hannâme* 81
*Han Şu* 37-40, 236
Harappa 206, 209, 211
*Ḫaraton* 238
Harbi kasabası 93
Harezm 101, 104, 258, 265-268, 282, 286, 291
Harezmî 103
Harf İnkılabı 268
Harf-i tarif 192
Harold W. Bailey 221
Haroşti harfleri 226
Haroşti yazılı Hotan Sakacası 226
Harput 92
Harran 94
hars 120, 142
Hasan Âli Yücel 123, 145, 341, 342
Hasan Ata bin Molla Mehmed el'abeşi 221
Hasan Bey Zerdâbî 179
Hasan Celal Güzel 265
Hasan Eren 283, 377
Hasan Ferit Cansever 134
Hasan Kalaycıoğlu 345
Hasankale 91
Hasan Kallimci 257
Hasankeyf 91, 92, 94
Hasan Oraltay 345, 347, 348
Hasta Adam 90
Hatıralar 272
Hatti 333
havasız tüp aracı 389
Havvâ 25, 66
Hawai Üniversitesi 386
hayvan iletişim sistemi 300
Hazar 21, 54, 111, 202, 212, 213, 240, 258, 260, 261, 265-267, 373, 376
*Hâzihî er-Risâletu min-Kelimâti Oğuznâme el-Meşhûr bi- Atalar Sözi* 183
Hazret Ali Cenkleri 155
Hazreti Ömer 290
HDP 98
Heinrich Kiepert 221
Helmut Schmökel 206

Henri Maspero 311
*Hernac* 239
Herodot 204, 220, 222, 223
Herodotos 52, 223
*Her Yönüyle Dil – Ana Çizgileriyle Dilbilim* 153, 160, 169, 315
Hırvat 131
Hıtay 56-58
Hızırbek Gayretullah 362-364
Hicaz 260, 262
Hindistan 54, 105, 159, 167, 195, 204, 211, 216, 222, 266, 267, 363, 384, 385, 388
Hindukuş 204
Hint 52, 57, 70, 163, 195, 196, 198, 200-204, 210-219, 221, 222, 227, 235, 243, 303
Hint-Avrupa 163, 195, 196, 198, 200-202, 210-219, 221, 222, 227, 303
Hint-Avrupa dilleri 163
Hint-Avrupalılar 202, 211
Hint-İran kavimleri 235
Hint-Pasifik 195, 196, 198, 203
Hioniler 101
*History of Civilizations of Central Asia* 226
Hiung-nu'lar 42
Hive Hanlığı 266
Hoca Ahmet Yesevi 126, 128, 155
Hoca Ahmet Yesevi Vakfı 128
Hocalar Devri 266, 267, 268
Hocend 104
Hokand 179, 266, 267
Hokand Hanlığı 266, 267
Hollanda 170, 387, 388
hominidler 300
Homo erektus 300
Homo habilis 299
homonymy 170, 171
Homo sapiens 203, 300, 311, 315
homo sapiens sapiens 305, 308, 311, 315
Hong Kong 387
Horasan 18, 86, 104, 204, 266, 360, 368
Horasan Türkleri 360
Horyat 133
Hotan 221, 222, 226, 256, 370
Hotanca 221
Hotan krallığı 221
Hotan Sakacası 221, 226
Hotan Sakaları 222
Hoy Hanlığı 261
Hoysan 195, 196
Hristiyan 92, 388
Hsia 37
Hsia Hanedanı 37
Hsia Hou 37
Hsien-yüler 37
Hsiung-nu 37, 39, 41
Hsiung-nular 37-40
Hu 43, 279
*Hudayname* 101
Humboldt 302
Hun 16, 31, 37-39, 41-43, 67, 70, 72, 113, 128, 237, 238, 239, 240, 241
Hungaroloji 377
Hunlar 21, 37, 38, 67, 235
Hun-yüler 37, 38
Hurriler 216
Hüan-zong 77
Hüseyin Atay 184
Hüseyin Cahit Yalçın 123
Hüseyin Cevizoğlu 124
Hüseyin Emrullah (Barkan) 114
Hüseyin Kâzım Kadri 357
Hüseyin Namık Orkun 34
Hüseyin Nihâl Atsız 11, 20, 88, 98, 121-124, 128, 145, 160, 328-346, 352, 362, 363
Hüseyin Rahmi Gürpınar 271, 352
Hüseyinzade Ali 20, 105, 106, 114, 129
*Hüseyn bin Xalef el-Kâşgarî* 83, 152
*Ĥüseyn bin Xalef el-Kâşġarî* 173
Hüsrev ü Şîrîn 185, 186, 189
Hyperloop 389
Hyung-nu 16, 28, 29
Hz. Muhammed 184, 189
Hz. Ömer 94

Iduk Art 55
Iduk-Kut 57

Iğdır 261
III. Yezdicerd 101
Indian 167
*Indo-European and Its Closest Relatives – The Eurasiatic Language Family* 197, 200, 242
Ingrid L. Falkum 170
Irak 52, 54, 86, 92, 93, 103, 104, 131, 133, 144, 159, 164, 251, 257, 259, 260, 262, 264, 266, 283
Irak Selçukluları 87
Îrec 45, 50, 52
ırk 34, 63, 95, 138, 167, 322, 324, 325
ırkçılık 123, 340
Irkçılık-Turancılık Davası 11, 123, 334, 340, 342
Isık Göl 21, 266, 267
Isparta 260
Işık Kız 15
Işınsu 11, 145, 352-358
Itrî 141, 144
Ivanics, Maria 46
*Iyrcae* 223

İbn Havkal 89
İbn Hurdâdbih 89
İbni Arabşah 104, 128
İbni Ebi'd-Dünyâ 83, 152, 173
İbni Hâtim 290
İbni Havkal 100
*İbni Mühennâ Lugati* 282
İbnu'l-Garqî 83, 152
İbnülesir 91
İbrahim Cûdî 172, 174, 183
İbrahim (Haklıer) 114
İbrahim Kafesoğlu 80, 377
İbrahim Metin 345
İbrahim Mutiy 253
İç Asya 82, 215
İçel 259
*İçi* 32
*İçimizdeki Şeytan* 11, 339, 341-343
*İ-çi-ni-şi-tu* 28, 31, 32, 42, 44-46, 52, 55, 69, 84
İç Oğuz 18
İç Rusya ve Sibirya Türk-Tatarları Millî Medenî Muhtariyeti 321
içten kırılma 306, 307, 309, 310
*İdeolocya Örgüsü* 146
İdil 20, 106, 113, 125, 132, 166, 212, 213, 215, 224, 266, 267, 319, 362
İdil-Ural 20, 106, 113, 125, 132, 147, 166, 319, 362
İdrisî 93
İhsan Koloğlu 345
İhsan Oktay Anar 377
*i iyelik eki* 25
*İkdam* 20, 105, 160, 194
2. Ferenc Rákóczi 376
İkinci Dünya Savaşı 344, 378, 383-385
İkinci Meşrutiyet 137, 139
ilahi 155
*İlahi Komedi* 146
İlâk 55
İlâklar 55
İlânasam 333
İlber Ortaylı 377
İlbilge Katun 75
İlek 55, 239
İlekler 55
İlhami Durmuş 221, 225
İl Han 62
İlhanlılar 19, 92, 259, 262
İli 251, 255
İlisu Sultanlığı 260
İlk (Ön) Türkçe 209, 230, 234
ilmî Turan 112
ilmî Türkçülük 105
İlteriş 75, 78, 81, 85
İlteriş Kağan 75, 78
İmamî 81
İmaoka Juichiro 118
İnançoğulları 259
İnanç şehri 60
İncil 106
incir 201, 313
İndogermen 212
İndo-Germen 204, 216
İndogermenler 212
İndus 205, 209

İngiliz 105, 106, 115, 127, 146, 168, 267, 325, 335, 356
İngilizce 157, 168, 169, 206, 220, 222, 256, 307, 373, 390
İngiltere 146, 168, 296, 297, 329, 335, 383, 385, 387-389
İnkılâp Enstitüsü 332
İnönü 136, 334, 335, 338, 342
insan hakları 98
insansılar 300
internal modification 306
İpanç 60
İran 18, 35, 51, 52, 54, 55, 61, 66, 84, 86, 92, 100, 101, 103, 104, 124, 133, 159, 163, 164, 180, 202, 204, 205, 210, 211, 215, 216, 221-223, 225, 228, 229, 235, 259, 260, 262, 264-266, 268, 320, 337, 359-361, 375
İran'daki Türk aydınları 320
İranlılar 24, 35, 52, 53, 63, 66, 102, 191
İran-Türkiye Dostluk ve Kültür Cemiyeti 361
İrdas 333
*İrlanda* 387
İrnek 239
*İrşâdü'l-Mülûk ve's-Selâtîn* 282, 288
İsfahan 93
İsfendiyaroğulları 260
İsim tamlamaları 309
İskender 10, 255, 323, 345
İskender Öksüz 10, 323, 345
İskit 101, 220, 221, 223, 225, 226
İskitçe 221, 225
İskit-Hotan dili 221
İskit-Hotan dilleri 221
İskit-Sarmat dilleri 221
İskitya 221
*İslâm Ansiklopedisi* 58, 99, 100, 128-130, 184, 194, 218, 242, 265, 292
İslâm ittihadcılığı 107
İslam öncesi motifler 23
İsmail Aka 265
İsmail Kara 357
İsmail Parlatır 129, 183, 271
İsmail Suphi 116
İsmail Suphi Soysallıoğlu 116
İsmet İnönü 123, 272, 337, 338
İsmet Paşa 338
İsmet Tümtürk 134, 362
İspanya 146, 375, 387-389
İspanyol 325
İsrail 200, 387
İssık 226
İstahrî 89, 100
İstanbul 20, 27, 32, 37, 38, 43, 52, 53, 58, 60-62, 65, 68, 71, 82, 88, 90, 98, 99, 105-108, 110, 111, 114, 115, 119, 120, 126, 128-130, 132, 137, 138, 142, 143, 151, 160, 161, 169, 172, 179, 181-183, 188, 193, 194, 203, 214, 218, 222, 228, 231, 232, 238, 241-244, 250, 251, 263, 264, 270-278, 280, 281, 288, 289, 292, 293, 297, 298, 315, 320-322, 332, 333, 341, 343, 345, 346, 348, 356, 358-360, 362, 363, 377, 384, 385
İstanbul Türkçesi 264, 271, 273, 274, 276, 281
İstanbul Üniversitesi 160, 179, 183, 194, 241, 251, 281, 293
İstemi 17, 22, 25, 27, 33, 34, 46, 65, 70, 89, 101
*İstemi Kağan* 22, 25, 27, 33, 34, 65, 89, 101
İstiklal Harbi 328, 329
İstiklâl Mahkemeleri 336
İstiklal Marşı 136, 137, 141, 146, 272
İstiklal Savaşı 21, 115, 136, 139, 328, 356
István Mándoky Kongur 378
István Vásáry 377
İsveç 387, 388
İsviçre 163, 387
İştirâkiyyun 180
İtalya 95, 329, 375, 384, 387, 388
İtalyan 146, 325, 344, 346
İtalyanca 200, 373
İtil 68, 239
ittihâd-ı etrâk 106
İttihat ve Terakki Partisi 106
İvan Ye. Zabelin 221

İyelik bölgüsü 309
İzlanda 387
İzmir 21, 132, 136, 210, 313, 315, 345, 347, 360, 362-364
İznik 92, 259
İzzet Yolalan 344, 345

Jamaika 234
James P. Mallory 202
Janos Eckmann 377
János Harmatta 221, 226
Japonca 119, 197, 234
Japon dilleri 196
Japon-Ryukyu dili 234
Japon Turan Cemiyeti 119
Japon Turancıları 119
Japonya 95, 118, 119, 127, 254, 256, 375, 384, 385, 387
Jean Deniker 324
Jean Thévenot 90
jenosit 372
Jericho 202
Johannes Fressel 221
Johannes Hubschmid 219
Johannes Potratz 221
John C. Kerns 201, 217
John D. Bengston 197
John Tzetzes 224
Jordanes 238, 239
Joseph Greenberg 195
József Thúry 377
Jön Türkler 356, 357
Juan-juan 30
Juan Juanlar 48
*Ju-ju* 30, 31, 43
*Ju-Ju'lar* 30, 48
Julius Junge 221
Julius Oppert 105
Jüsipbek Aymawıtov 180

Kâbil 267
Kaçak Nebi 155
Kaçar 260, 262
Kaçar hanedanı 260
Kaday 195
Kadet Partisi 320, 321
Kadı Burhaneddin Ahmed Devleti 260
Kadırkan Dağları 17
Kadimciler 132
*Kadimgi Turkiy Til* 295, 297
Kafkas ırkları 204
Kafkas İslâm Ordusu 115
Kafkaslar 260, 265, 266
Kafkasya 92, 106, 111, 115, 119-121, 125, 129, 135, 195, 196, 202
Kahire 255, 262
Kakyan 60
Kalaç 113
Kalaçlar 60
Kalbin Sıradağları 214
Kalmuk 113, 268
Kalmuk (Cungar) Hanlığı 268
kam 30, 47, 147, 197, 239, 240
Kama 213
Kâmal Abdulla 373-375
Kamlancu 56
*Kâmûs-ı Türkî* 89, 160, 194
Kanada 349, 384, 387, 389
Kanglı 60, 172
Kangulu 88
Kâni Karaca 144
Kansu 48, 85, 159, 222, 333
Kanuni Sultan Süleyman Kanunnâmesi 96
Kanun-nâme-i Âl-i Osman 96
*kaŋ* 26
Kao-ç'ang 43, 47
*Kao-çang* 30
Kao-ç'ang (Turfan) Devleti 43
Kaoçı 39
Kao-çı efsanesi 42
Kao-çı'lar 41, 60
Kao-tsong 80
Kapgan Kağan 78, 79
*Kapı* 78, 192, 355
Karabağ 261
Karabağ Hanlığı 261
Karacaoğlan 155

Karaçay-Malkar 159, 283, 288
Karadağ 95, 261
Kara Dağ 23, 63, 66
Karadağca 373
Karadağcı 23, 33, 64
Karadağ Hanlığı 261
Karadeniz 84, 202, 213, 220-222, 225, 258, 261, 264-266, 376
Kara Göne 19
Karagündüz köyü 365
Kara halk 179
Karahan 52, 84, 238, 242, 257, 310, 315
Kara Han 61, 62
Kara Hanlar 17
Karahanlı 59, 86, 87, 152, 199, 250, 251, 253, 256, 283, 351
Karahanlılar 18, 85, 86, 102, 158, 255
Kara Jorga 349
Karakalpak 159, 182
Karakorum 55, 56, 58
Kara-Korum 57
Karakoyunlu 92, 94, 133, 164, 262
Karakoyunlular 92, 260
Kara Kum 60
Karakurum 60, 110, 111
Kara Kurum 60
Karaman 259
Karamanoğlu Mehmed Bey 87
Karamanoğulları 19, 87, 259
Karasıoğulları 19, 260
Karasuk 214, 216, 220
Karasuk kültürü 214
Kara Tagçı 25, 66
Kara Tağcı 23, 63
Karatay 209, 212, 223, 238, 242, 243
karga 57
Karıkurum 60
Karı Sayram 60
Karlıh 88, 172
Karl Kretschmer 221
Karl Menges 210, 212
Karl Neumann 221
Karluk 60, 85, 175, 178, 255, 313
Karluklar 17
Karl V. Müllenhoff 221
Karma dil 314
Karma (kreol) dil 234
Károly Cseglédy 221
*Karpaluk* 224
Kars 19, 91, 95, 251, 289, 347
*Kars İli Ağızları* 251
*Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü* 125, 282, 287, 295, 348
Karşıyaka 345
Kartvel 195, 196, 200-202
Kası 253
Kasım Rahim 253
kaside 155
Kaspi 204, 374
Kaspiler 204
Kastamonu 259, 260
Kaşarmak 63
Kâşgar 17, 18, 21, 85, 86, 111, 114, 152, 175, 181, 221, 253, 255, 256, 258, 265, 370, 372
Kâşgarlı Mahmud 53, 54, 83, 86, 99, 103, 129, 151, 152, 155, 158, 160, 173-175, 183, 187, 188, 193, 194, 227, 228, 231, 242, 247, 249, 250, 253, 287, 292, 298, 315
Kaşgaylar 360
Kâtib Çelebi 155, 158
Kavak Kız 16
kavimler muhâcereti 101
Kay 152, 174, 248
Kayan 62
Kaydu 60
Kaygusuz Abdal 155
Kayı 61, 248
Kayı Han 61
Kaysak 88, 172
Kayseri 91, 256, 260, 342
Kazak 81, 86, 126, 147, 159, 164, 165, 168, 172, 180-182, 210, 222, 224, 226, 256, 266-268, 282, 283, 290, 294, 295, 347-350, 364, 371, 374
Kazak Hanlığı 266, 267, 268
Kazakistan 21, 126, 135, 157, 164, 213, 214, 221, 226, 266, 267, 347, 349-351, 364, 374

Kazak Türkçesi 169, 295, 364
*Kazak Türkçesi -Türkiye Türkçesi Sözlüğü* 295
Kazak Türkü 169, 172, 182
Kazan 20, 62, 159, 182, 210, 266, 267, 282, 283, 294, 295, 319-321
Kazan Hanlığı 266, 267
Kazan yazması 62
Kâzım Alöç 333, 340, 342
Kâzım Karabekir 337
Kâzım Yaşar Kopraman 35
Kazvin 108
Kazvînî 89
*Keçermak* 34
Kelemen Mikes 376, 378
kelime yapımı 306, 307
Kelkit 260
Kelteminar kültürü 213
*Kem* 28
Kemah 92
Kemal Akişev 226
Kemal Eraslan 183, 285, 315
Kemal Hüsnü Taray 360
Kemal Özer 378
Kemârî 54
Kenan Akyüz 270
Kenan Koç 295
Kenesbay Musayev 210
*Kenz* 24, 25
*Kenzü'd-Dürer* 23, 24, 35
*Kerem ile Aslı* 155
Kerey 248
Kerkük 133, 251, 257, 283, 353, 355
kernay 144
kesik mani 133
Kestelli Caddesi 360
keyfîlik 299, 312, 314
keyfîlik ilkesi 314
Keyhüsrev 52
Keyûmers 24, 32, 35, 46, 52, 54, 61, 63, 65
Kıbrıs 90, 132, 134, 264
Kıbt 54
Kıfçak 86, 152, 174, 176, 247
*kımız* 22, 240
*Kımız* 157, 240
Kıpçak 19, 58, 60, 65, 86, 88, 104, 117, 172, 174-177, 181, 248, 255, 263, 265-267, 280, 282, 285-288, 291, 313, 376
Kıpçakça 174, 231
Kıpçaklar 176, 177, 255, 287
Kıpçak Türk Devleti 65
Kıpti 164
Kırgız 16, 28, 29, 57, 84, 86, 88, 110, 113, 117, 159, 172, 181, 182, 268, 283, 351, 365-367, 374
Kırgızistan 114, 126, 266, 287, 349
Kırgızlar 45, 85, 113, 179, 248
kırık hava 147
Kırım 17, 20, 106, 107, 112, 119, 125, 135, 159, 166, 182, 250, 261, 262, 266-268, 283, 288, 320, 362
Kırım Hanlığı 261, 262, 266, 268
Kırımlılar 132
*Kırım Mecmuası* 112
Kırım Tatarları 166
Kırkız 152, 174
Kırmızı Altın 24
*Kısas-ı Enbiyâ* 190
*Kıssa-i Oğuznâme* 62
*Kıtan* 248
Kıyan 48
Kızıl Destan 110
Kızıl Elma 109, 122, 130, 148
*Kızılelma* dergisi 345
Kızıl ordu 118
*Kızıl Özbekistan* 180
Kiçi Cüz Kazak Hanlığı 267
Kien nehri 42, 44
Ki-gu 44, 45
K'i-ku 42
Kilisli Rifat 252, 253
Kimmerler 220
Kin-şan 43
Kin-şan dağı 43
Kirman 87
Kirman Selçukluları 87
Kiş 215
*Kitâb-ı Cihan-nümâ* 61
*Kitâb-ı Diyarbekriyye* 93
*Kitâb-ı Mecmû-ı Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî* 165, 169, 176, 189, 194

*Kitabu Cevahirü'n-Nahv Fi Lugâti't-Türk* 256
*Kitâbu'l-İdrâk li-Lisâni'l-Etrâk* 88, 176
*Kitâbü'l-Büldân* 89
Kitap Sevenler Kurumu 122, 129
Kiyaksares 52
Klasik Azerbaycan Türkçesi 263
klasik batı müziği 145
Koçu 41
Kolcu ulusu 60
Kolomb 167
Koman 172
komünizm 326
konar göçer 164
KONDA 388
Kongrat 266, 268
Kongrat hanedanı 266
Konstantiniyye 19
Konuralp Ercilasun 39, 67, 265
Konya 92, 183, 259, 297
Kopet Dağları 204, 216, 234, 235
Koralılar 122
Kordofan 196
Kore 119, 195, 196, 387
Korece 197, 200, 241
Kore-Japon-Aynu 195, 196
Korkmaz Haktanır 361
Korkut Ata 18, 19, 81, 351, 374
Korkuteli 260
koşma 155
Kotur Tegin 56
Koyşığara Salğaraulı 81
kozmogoni 23, 31
kozmopolit 326
Kozmopolitlik 326
kökbörü 71, 367
kök dil 299, 301, 314
Kök Han 62
*Kökler, Yay Çeken Kavimlerin Şafağı* 244
kök-lisan 301, 302, 305
Köktürk 32, 40, 42, 47, 66, 69, 74-77, 84, 85, 158, 226, 232, 236, 248, 255, 291, 313
Kök Türk 29, 80, 347
Köktürk anıtları 158
Köktürkler 45, 48, 78, 85
Kök Türkler 28
Kölemen 88
Köl Tigin 20-22, 73-75, 77-79, 84, 158, 248, 291, 347, 349
Köprülüzade Mehmet Fuat 106
Köroğlu 144, 155
Kösedağ savaşı 92
köy romancıları 352
*Kreka* 239
kreol 234, 235
Kserks 204
Kuba Hanlığı 260
Kuban ırmağı 266
Kuça 255
Kûfe 93
Kulca 21
Kuman 88, 376
Kumuk 159, 182, 283, 288, 367
Kunçı 60
K'un-mo 40
Kun-mo 39, 41
Kun-ye Beyi 67
Kurakichi Shiratori 236
*Kur'an* 86, 106, 114, 158, 184, 187, 188, 190, 194, 291
kurban 38, 66, 67, 344, 356, 362
Kureyş 184
Kurgan (Bozkır) teorisi 213
*Kursık* 240
Kurt 30, 38, 39, 47, 70, 328, 329
kurt ata 42
kurt kafası 47
kurt kültü 41
kurt motifi 45, 47, 48
Kuşanlar 101
Kuşçubaşı Selim Sami 114
kut 40, 236
*Kutadgu Bilig* 27, 53, 59, 86, 128, 137, 158, 175, 176, 181, 183, 185, 186, 189, 193, 228, 241, 251, 293, 310, 315, 322, 351
Kutluğ Kağan 80
Kutlukhan Şakirov 181, 182
Kutsal Dağ 60
kutsal taş 60

Ku-t'u 39
Kutub 186
kutup yıldızı 22, 349
Kuz Balıg 57
Kuzey Afrika 163, 195, 260, 262
Kuzey Amerika 195
Kuzey Asya 167
Kuzey Avrasya 195
Kuzey Azerbaycan 86, 262, 264, 360, 361
Kuzey-Doğu Kazakistan 267
Kuzey-Doğu Türkçesi 159
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 134, 264
Kuzey Liang devleti 48
Kuzey Lianglar 44
kuzey Türklüğü 133
Kuzey ve Güney Amerika 195
Kuzey Wey 236
*Küçük Dünya* 353
Küçük Nogay Ordası 266
Küçük Turan 113
Kür Dağ 60
Kürdistan 94, 95, 98
*Kürdoloji Yalanları* 93, 98
Kür nehri 204
Kür Şad 337
Kürt 91, 93, 94, 98, 336
Kür Tak 60
Kürtçü 91
Kürtler 91, 93, 335
Kütahya 260, 338, 342, 377, 378
Küyük Han 62
Ladik 259
Lajos Kossuth 377
Lajos Ligeti 377
Landsberger 206, 208, 209
Latin 105, 126, 164, 199, 248, 264, 325, 348-351
Lehçe 88, 373
*Lehçe-i Osmânî* 88, 172, 182
Le Livre de Marco Polo 94
Lengüistik paleontoloji 227
Lenin 146, 336
Lenkeran 260, 261
Lenkeran (Talış) Hanlığı 261
leopar 201
le peuple Français 96
*Letters from Constantinople* 90
Levant 202
Levnî 143
lexical form 312
Libya 159
*Lingua* 170
*lir* kolu 235
Litvanya 375
Liu Mau-Tsai 43, 82, 89, 99
Los Angeles 389
Lozan Antlaşması 95
*l-r* dili 241
Luan-di 40
*Lugat-i Cûdî* 172

Maarif Vekâleti 99, 128, 129, 136, 160, 330, 331
Macar 105, 106, 107, 108, 113, 118, 119, 127, 128, 376-378
Macarca 106, 107, 197, 200, 225, 295, 307, 377
Macaristan 98, 106-108, 117-119, 126, 127, 129, 131, 375-378, 388
Macaristan Turan Birliği 117
Macaristan Turancıları 108
Macaristan Turan Federasyonu 118
Macarlar 113, 376
*Macar Toplumunun Turanizasyonu* 119
Macar Turancılığı 105
Macar Turan Vakfı 127
Mâçin 52, 102, 174, 255
Mâçîn 50
Maduva 52
Madyes 52
mağara 23, 30, 33, 34, 42, 43, 47, 63-66, 71, 373
mağara motifi 65, 66
Mağcan Cumabayoğlu 20, 155, 347
Mağjan Jumabayulı 348
Mağrib 50, 52
Mahdumkulu 155, 159
Mahmut Goloğlu 341

Mâi ve Siyah 352
Makedonya 261
Makü Hanlığı 261
Malatya 91, 365, 366
Malazgirt 19, 86, 91, 92, 254, 355
Malov 295, 296, 298
Malta 117, 387
Manas 126, 155, 268, 287, 366, 367
Manas Destanı 268
Mançu 113, 119, 122, 196, 241, 267
Mançurya 85
*Manghol-un Niuça Tobça'an* 39
Mangışlak 266, 267
Mangıt 266, 268
Mangıt hanedanı 266
mani 109, 155, 197, 198
Mani dini 59
Maniheizm 26, 85
Manisa 136, 260
Maraş 95, 260
Marcel Erdal 257, 284
Marco Polo 94
Mardin 19, 91, 92, 94
Margaret Magnus 304
Marija Gimbutas 202
Marmara bölgesi 261
Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü 125, 348
Marquart 101
Masagetler 101
masal 155, 231, 349, 362
Maveraünnehir 18, 86, 104, 178, 179, 266-268
mavi ışık 22
Mavu Balıg 56
Max Müller 90, 105, 209, 299
Maytrısimit 85
M. Bahaeddin 191
Me'cûc 54
Med 52
Medce 225
meddah hikâyeleri 155
Medler 52, 105
Medya 52
*Mefâtihü'l-Ulûm* 103
Mehmet Akif 136, 137, 155, 270, 273
Mehmet Baydur 377
Mehmet Emin 20, 106, 113, 115, 120, 129, 130, 357
Mehmet Emin Resulzade 115, 120
Mehmet Eröz 355
Mehmet Kaplan 270
Mehmet Ölmez 296
Mehmet Özbek 144
Mehmet Rauf 352
Mehmet Sadık 133
Mehmet Vefa Nalbant 257
Mekke 90, 190, 290
melez (pidgin) dil 234, 301
Melik ez-Zeheb 24, 64
Melikşah 91, 93
*Memâlik el-Mesâlik* 89
Memlük 65, 88, 93, 262
Memlükler 165, 255
*Mémoires sur les Turcs et les Tartares* 90
Menandros 231, 233
Mençik oymağı 289
Menemen 260
Mengüçekoğulları 92
menkıbe 155
Menşevikler 118
Menteşeoğulları 87, 259
Merağa 261
Merağa Hanlığı 261
Mercidâbık 93
Merc-i Dâbık 261
merge 301
Merginan 104
Merkezî Asya 195
Merritt Ruhlen 195, 197, 198, 241, 303
Merv 70, 111
Mervânî emîri Mansur 91
Mervânîler 91
Merz-i Tûrân 103
Mesopotamia 94
Mes'ûdî 83, 89
Meşrutiyet 20, 97, 106, 107, 112, 115, 134, 137, 139, 142, 146, 355, 360
*Meşrutiyettten Cumhuriyete Hatıralarım* 357
metafor 45, 313

Metaforlar 313
Mete 31, 236, 337
metkitap 289
metro kitabı 289
metroman 289
metro romanı 289
Mevlana 258
Mevlid 189, 193
mevlit 155
Mezopotamya 205, 206, 209, 243
Mırzatay Joldasbekov 349, 350
Mısır 27, 31, 32, 34, 35, 54, 63, 65, 88, 103, 106, 158, 159, 164, 166, 176, 177, 181, 189, 262, 323, 373
Miao-Yao 195, 196
Mihail Guboğlu 221
Mikhail Rostovtzeff 221
Milas 259
Milletlerarası Çağdaş Türk Alfabeleri Sempozyumu 348
*Millet ve Milliyetçilik* 10, 323
Millî Birlik Komitesi 125, 363
Millî Düşünce Merkezi 9, 127, 128, 169
Millî Mücadele 356, 357, 358
millî seciye 324, 325
Millî Strateji Araştırma Kurulu 9
*Millî Şef Dönemi* 341, 343
Millî ve yerli 147
Milliyetçi Hareket Partisi 124, 125
milliyetçilik 10, 143, 319, 323, 325-327, 340, 342
*Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları* 10, 319, 321-323, 327
*Millî Yol* 124, 335, 346, 362, 363
*Millî Yol* dergisi 124
*Mimologiques* 304
Minorsky 100-102, 105, 129
Minusinsk 214, 220
Minusinsk Havzası 214, 220
minyatür 147
Mirali Seyidov 221
Mirsultan Osmanov 253
Mirza Ali Heyet 360
Mirza Mehdî Han 179
Mirza Ulug Bek 46
MİSAK 11, 21, 36, 76, 82, 99, 141, 148, 161, 169, 183, 194, 257, 264, 269, 327, 338, 343, 351, 354, 358, 361, 372, 391
Misek 54
M.O. Awezov 180
Modern Çince 311
Moğol 34, 57, 62, 63, 113, 120, 122, 178, 197, 209, 218, 231, 233, 235, 242, 248, 259, 371
Moğolca 39, 167, 176, 196, 200, 229, 231, 234, 235, 237, 241, 248, 289, 290
Moğol Han 62, 178
Moğolistan 20, 84, 158, 159, 167, 268, 296-298, 348, 349
Moğollar 36, 48, 60, 61, 167
*Moğolların Gizli Tarihi* 39
Moğul 61, 62
Moğul Han 62
Moğulistan 266
Mohenco-Daro 206, 209, 211
Mohenjo-Daro 204, 215
Moiz Tekinalp 113
Moldova 264
Moldova Cumhuriyeti 264
moleküler evrim 302
Molla Fenârî 190
Molla Penah 132, 155, 158
Molla Penah Vâkıf 155, 158
Mondros Mütarekesi 115, 136
Mongol 167, 168, 290
Mongoloid 167, 214, 215
Moskof 163, 362
Moskova 116, 200, 266, 269, 321, 373, 374, 384
Mo-tu 39
Motun 16, 31, 40, 236
Muallim Cevdet 33, 296
*Mu'cemü'l-Büldân* 103
*Mucmelü't-Tevârîh* 29, 45, 46, 54, 83, 89
Mudar 94
*Muğam* 147
Muğla 126, 259, 364
*Muhâkemetü'l-Lugateyn* 177

Muhammed bin Hamza 190, 194
Muhammed bin Hamza el-Fenârî 190
Muhammed bin Hârûn bin Ebi'l-feth el-Gassânî el-Mencikî et-Türkmânî 289
Muhammed bin Kalavun 65
Muhammed Harezmşah 90
Muhammediye 282, 283
Muharrem Ergin 154, 190, 263, 293, 295, 344, 360
Muharrem Feyzi Togay 119
Muhtar Awezov 347
*Mu'înü'l-Mürîd* 188, 194
*Muînü'l-Mürîd* 179
Mukaddes Mijit 370
*Mukaddimetü'l-Edeb* 282, 286, 288
Muncuk 238
Mundzukus 238
Musevi 388
Mustafa Canpolat 126
Mustafa Kafalı 265, 355
Mustafa Kemal 20, 115, 116, 118, 121, 136, 137, 328-330, 333, 336-338, 357
Mustafa Kemal Paşa 116, 336, 337
Mustafa Necati Sepetçioğlu 145, 355
Musul 92, 93, 133
Muş 91, 92, 95
Mutahharten 260
Mu Wang 38
Muzaffer Eriş 345
Müfide Ferit Tek 112
Mükerrem Kemertaş 145
Mükrimin Halil Yinanç 339, 341
Münih 348
Münir Nurettin 143
*Mürûcü'z-Zeheb* 83, 89
Müsavat Partisi 121

Nabat 54
Nabî 158
Na-Dene 195, 196
Nadir Nadi 335
Nadir Şah 262
Nagy Szent-Miklos hazineleri 240
Nahali 196
Nahçıvan 126, 132, 133, 261
Nahçıvan Hanlığı 261
Nailî 144
*Naîmâ Târihi* 88
Naleşa 80
Namık Kemal 20, 125, 126, 134, 146, 155
Namık Kemal Zeybek 125, 126, 134
*Nan Çi Şu* 236
Nanoteknoloji 390
Nâsıruddevle Hüseyn bin Hamdân 88
Nasreddin Hoca 155
Nayman 248
Nazım Hikmet 146
Nazif Şahrani 365
neandertal 314
Necati Bozkurt 362
Necati Demir 296
Necati Gültepe 113
Necip Asım 20, 105, 106, 253
Necip Fazıl 339
Necmeddin Sefercioğlu 345
Necmettin Hacıeminoğlu 270, 355
nedensizlik 312
Nedim 137, 155, 157, 158, 161, 205-208, 219, 220, 229, 231, 244
nefes 155
Nef'î 155
*Nehcü'l-Ferâdîs* 189, 193, 282, 288
*Nehir Destan Oğuzname* 296
Nejat Pala 360
Nejdet Sançar 11, 134, 336, 337, 344-346, 362
Németh Gyula 107, 205, 212, 213, 238-240, 243, 377
Neolitik A 202
Nergis Biray 364
Neriman Altındağ 145
*Nesâyimü'l-Mahabbe* 188
Nesep kitapları 61
nesne-fiil 308, 309
Nesrin Bayraktar 190
Nesrin Sipahi 143
*Neşrî Tarihi* 61
Nevayî 137

Nevruz 144
Nevzad Tandoğan 342
Nevzat Kösoğlu 251
New York 201, 225, 241, 243, 384
Niğde 347
Nihon Tsuran Kyokai 119
Nijer-Kongo 196, 198
Nijer-Kordofan 195, 196
Niksar 260
Nil-Sahra 195, 196
ninni 155
Nişabur 86
Niyazî-i Mısrî 356
Niyazi Yıldırım Gençosmanoğlu 147, 355
Nizamî 258
Noah Kramer 206
Nogay 159, 182, 266
Nogay Ordası 266
Norveç 387, 388
Nostratik 200-203, 209, 212, 213, 216
Nostratik teorisi 200, 201
No-tu-lu 28, 42, 44, 48, 59, 84
*No-tu-lu Şad* 28, 42, 44, 84
Nuh 26, 29, 32, 45, 52, 54, 60, 61, 83, 86, 152, 172-174
Nûh 55, 61
Nureddin Ömer 290
Nuri Killigil 115
Nursultan 126, 349, 351
Nursultan Nazarbayev 349, 351
Nusaybin 94
*Nûşirevan* 25, 33, 65, 101
Nûşirevân 24
Nüküz 48, 62

Obi 202, 213
*Odlu Yurd* 120
Ogur 240
Oguz 27, 62, 67, 68, 86, 152, 174
Oğuz 18, 19, 22, 23, 25-27, 31, 32, 36, 40, 47, 48, 52, 58-62, 67-71, 81, 84, 86-88, 104, 105, 107, 112-115, 117, 121, 139, 148, 152, 155, 158, 164, 172, 174, 175, 177, 178, 181, 182, 189, 218, 248-250, 253, 254, 258, 259, 263, 265, 282, 286, 287, 290, 336, 351, 355, 368, 369
Oğuz ağzı 258, 287
Oğuzca 174, 231, 263
Oğuz Doğan 181, 182
Oğuz Han 19, 23, 36, 61, 62, 81, 104, 105, 107, 114, 178
Oğuz Kağan 18, 22, 23, 25, 26, 31, 32, 40, 47, 48, 58-60, 67-71, 139, 148, 155, 351, 369
*Oğuz Kağan Destanı* 22, 23, 25, 26, 31, 32, 40, 47, 59, 60, 67, 68, 70, 71, 155
Oğuzlar 18, 86, 89, 134, 152, 164, 169, 174, 177, 182, 183, 246, 255, 258, 296
*Oğuzlara Dair* 296
Oğuznâme 32, 61, 62, 173, 183, 296
*Oğuzname* (*İngiltere Nüshaları*) 296, 297
*Oibars* 239
Okladnikov 214
Okunev kültürü 214
Olcay 26, 32, 46, 52, 60, 61
Olcay Han 26, 32, 46, 60, 61
Oljas Süleymanov 226
Omeljan Pritsak 238, 253
Onbaşı Sançar 11, 345
14'ler 363
On Oklar 17
onomatope 302
onomatopoeia 302
Opal 253, 254
opera 143, 145
*Opıt sravneniya nostratiçeskiĥ yazıkov I-III* 200
Or Dağ 60
Ordos 67, 215
Ordu 56-58, 241, 260, 290
Ordu Balıg 56, 57
Ordu Balık 58
Orhan Asena 377
Orhan Gazi 88
Orhan Okay 271
Orhan Pamuk 377
Orhan Seyfi Orhon 114

Orhan Şaik Gökyay 293
Orhan Türkdoğan 355
Orhan Veli 146
Orhon 57, 74, 82, 114, 296-298
*Orhon-Uygur Hanlığı Dönemi Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları* 296, 298
*Orhon Yazıtları* 82, 296, 297
Orhun 16, 21, 55, 74, 84, 122, 141, 158, 215, 236, 295, 298, 322
Orhun Abideleri 84, 295, 298
*Orhun* dergisi 122, 330-333
Orhun vadisi 158
*Orkun* 55, 124, 296, 334, 335, 342, 346
*Orkun* dergisi 124, 334
Orta Anadolu 193, 202
Orta Asya 112, 195, 212, 215, 347, 369
Orta Avrupa 201
Orta Cüz Kazak Hanlığı 267
Orta Çince 310
Orta Doğu 163, 203
Orta Farsça 229
Orta-Farsça 100
Or Tak 60
Orta Tunç Çağı 214
Or Tegin 56
Ortodoks 264
Oruç Beğ 155
Osetçe 221, 222
Osman 19, 68, 92, 96, 99, 157, 160, 161, 178, 183, 205-209, 212, 219, 220, 229, 231, 232, 238, 242-244, 291, 315, 342, 363
Osman Batur 363
Osmaniye 378
Osmanlı 19, 20, 61, 88, 89, 93, 95, 96, 98, 104-109, 111, 112, 115, 118, 131-133, 141, 143, 151, 152, 158, 160, 164, 165, 171-173, 181, 182, 190, 261-263, 265, 268, 291, 292, 332, 355, 376, 378, 384
Osmanlıca 96, 165, 263, 265
Osmanlıcılık 107
Osmanlı İmparatorluğu 115, 332
Osmanlılar 19, 21, 87-89, 104, 121, 163, 262
Osmanlı Türkçesi 107, 165, 181, 182, 263, 265, 268
Osmanlı Yüce Devleti 158, 261
Osman Nedim Tuna 157, 205-208, 219, 220, 229, 231
Osmanoğulları 87, 260, 262
Ostrik 196, 203
Otlukbeli Savaşı 261
Otto Franke 221
*Otuz Tatar* 248
*Oxford Research Encyclopedia of Linguistics* 170

*ög* 26, 53
Ögedey 56, 58, 178
Ögel 27, 39, 48, 55-59
Ömer Han 179, 183
Ömer Işık 345
Ömer Seyfettin 20, 107, 111, 112, 129, 130, 132, 137, 142, 155, 263, 271-274, 276, 281, 352
Ön-Altayca 212
Önasya 204
Ön-Hint-Avrupalılar 202
ön hücre 302
Ön Türkçe 234
*Örnekli Hakasça-Türkçe Sözlüğü* 295
Ötüken 10, 16, 17, 71, 73, 78, 82, 98, 114, 115, 122, 128-130, 142, 160, 183, 231, 238, 242, 243, 281, 297, 315
*Ötüken* dergisi 122, 335-338, 346
Özbek 86, 113, 117, 144, 159, 168, 180-182, 256, 266, 280, 283, 294, 295, 351, 365, 374
Özbekçe 21, 168, 282, 312
Özbekistan 78, 114, 126, 128, 135, 180, 181, 348, 375
Özbek Türkçesi 169
Özbek Türkü 169, 182
Özi 266

Pakistan 211, 216, 266, 365
Pál Teleki 107, 108, 119
Palu 92
Pamir dağları 366
Pamir Kırgızları 115, 367
panislâmizm 116
Panslavizm 108, 120
Panturanistlik 105
Panturanizm 105, 116, 120, 121
Pantürkçülük 106
Parati 52
Paris 68, 90, 120, 298, 320, 322, 356, 357, 360, 384, 385
Paris Cerrahî Akademisi 360
Pasifik Okyanusu 195
Paul Benedict 234
Paul Pelliot 236, 237
Pauthier 94
Peçenek 19, 52, 88, 113, 172
Peçora 213
Pehlevi 101, 262
Pehlevice 101
Pehlevi dili 101
Pekin 111
Pers 70, 225
Pers imparatorluğu 70
Pervaneoğulları 260
Peştu 222
Peter Boodberg 236
Peter Golden 221, 265, 290
Petersburg 105
Petrarca 146
Peyami Safa 339, 341, 342, 352, 355
phonosemantic 302
pidgin 234, 301, 314
P'ing-liang'lar 43
Pir Sultan Abdal 155
Pîşevârî 21
PKK 98
Plaka Taş Mezar kültürü 215
Plinius 223, 224, 233
Po-fu 77
polisiye 145
Polonya 375
polysemous 162
polysemy 162, 170
Pomponius Mela 223
Poppe 232, 243
Portekiz 387
Portekizce 373
Posof 291
*prifisir* 305
Primo Türk Çocuğu 111
Priskos 238, 239, 240
Proto-Afroasiatic 202
Proto-Altaic 202, 203
Proto-Avustralya dili 198, 303
Proto-Dravid dili 211
Proto-Elamo-Dravidian 202
Proto Euphrates 208
Proto-Indo-European 202, 217
Proto-Kartvelian 202
protolanguage 299, 301
Proto-Nostratik 201, 202
Proto Tigris 208
Proto Ugric 218
proto-world 197
Pröhle Vilmos 119
Prusya 97
Ptoleme 224
Puşkin 146
Putin 135

Rabîa 94
Radloff 22, 296
Rahmankul Han 365, 366
Rakka 94
Ramazanoğulları 260
Ramstedt 232, 241
Recep Birgit 143
reconstructing a proto-language 197
Refet Körüklü 345
Refik Halit 352
Refik Saydam 334
Reha Oğuz Türkkan 121, 336
René Grousset 221, 265
Resûlî hanedanı 289
Resûlîler 290, 292
*Resûlî Sözlüğü* 282, 289-292

*Resûlî Sözlüğü'nün Türkçe Söz Varlığı* 289, 292
Reşat Nuri 352
Reşat Uzmen 99, 161, 363
Reşideddin 26, 27, 31, 32, 46, 52
Reşid Rahmeti Arat 27, 53, 68, 69, 103, 128, 175,182, 183, 186-188, 193, 223, 227, 228, 241, 243, 293, 309, 310, 314, 315
Reşîdüddin Fazlullah 60
Reşit 61, 144, 330
Reşit Galip 330
Revan Hanlığı 261
Rıza Nur 115
Richard Frye 100
Ridâniye 93
Rikkat Kunt 358
Ringo 144
R.M.W. Dixon 198, 303
Rodiçef 321
Roma 164, 206, 376
roman 21, 34, 112, 145, 257, 333, 353, 354, 358, 364, 375, 377
Romanos Diyogenes 91
Romanya 375
Roy Miller
Miller 212
*Ruh Adam* 352
Ruhi Cebeci 345
Rum 19, 86, 87, 152, 164, 165, 174, 255, 261
Rûm 50, 52, 355
Rumeli 114, 353
Rumlar 87
runik 226
Rus 54, 89, 105, 107, 111, 112, 115, 120, 121, 127, 132, 147, 159, 163, 221, 262, 267, 268, 269, 319, 320, 335
*Rusca – Türkçe Luğat* 180
Rusça 39, 180, 200, 256, 373
Rus Çarlığı 262, 268
*Rusça – Türkçe Fizika Terminleri* 180
Ruslar 97, 111, 132, 267, 268, 336, 366
Rusya 97, 106, 108, 115, 116, 120, 121, 131, 132, 164, 166, 179, 243, 320-322, 365, 375, 384
Rusya Federasyonu 97, 166
Rüstem Behrudi 147

Saadet Çağatay 134
Saadettin Gömeç 81
Sabahat Akkiraz 144
Sabahattin Ali 11, 123, 339, 341, 342
*sabsagu* 36
Sacaraucae 101
Saddam 131
Sadettin Bilgiç 360
Sadi Somuncuoğlu 345
Sadri Etem 333
Sadri Maksudi 10, 319-327
Sadri Maksudi Arsal 10, 221, 321, 322
*Safahat* 147, 271, 272, 276, 278, 280, 281
Safevi 93, 133, 164, 260, 262
Safeviler 93, 104
Saffârî 101
Safiye Erol 352
Safranbolu 260
Sagarti 204
Saha 22, 59, 73, 135, 159, 182
Sahalar 71
Sahib Ataoğulları 259
Sahipkıran 103
Saide Aslanbek 368
Saim Sakaoğlu 365
Saka 52, 220-223, 227, 240
Sakalar 222
Sakalılar 204
Sakarya 20, 329, 337
Sakaya 52
Saklâb 54
Saklar 15
Saksonya 97
*Salât-ı Ümmiye* 144
Sa'lebî 190
Salih Çelebi 88
Salihli 347
Salim Koca 221
Saltuklular 19
*Saltuknâme* 155

Saltukoğulları 92
Salur Kazan 18, 19
Salyan 260
Salyan Sultanlığı 260
Sam 45, 60, 61
Sâm 54
*Samah Tevhid* 144
Sâmanoğulları 102, 253
Samî 105, 200
Samoyed 209
Samsun 260
San Francisco 389
Sankur Tegin 56
Sansaryan Hanı 345
Saratan burcu 23, 33
Saray 267
Sarı Irmak 15, 16, 84, 85
Sarıkamış 21
Sarı Saltuk 19
Saros Körfezi 333
Sart 113, 177
Sartkojaulı Karjawbay 348, 349
Saruhanlılar 19
Saruhanoğulları 260
Sasani 25, 33, 65, 84, 100
Sasaniler 101, 102
satır altı Kur'an tercümeleri 188, 190
satrap 225
Satuk Buğra Han 17, 18, 20, 185, 253
Saussure 301, 304, 312, 314, 315
Sayan Dağları 220
Sayram 60, 105, 268
*Sazımın Sözü* 147
Schiller 146
Scott C. Levi 100
Scythian languages 221
*scytta* 222
Seattle 347
*Sebilürreşad* 137
Seçkinler 142
Sehend 21, 147
Selanik 20, 107, 132
Selçuk 18, 61, 183, 260, 287
Selçuk Beğ 18
Selçuklu 27, 39, 86, 87, 91-93, 99, 132, 258
Selçuklular 19, 71, 86, 87, 91, 99, 133, 258
*Selçuk-nâme* 61
Selenga 56
Selenge 43, 57, 82, 89, 98, 99, 128, 160, 182
Selim Pusat 335
Selm 45, 50, 52
Sema Barutçu Özönder 126, 177
Semerkand 52, 102
Semerkant 102, 104, 105, 111
Sencebu Hakan 89
Sencer İmer 124
*Senglâh Lügati* 179, 282
Serab Hanlığı 261
Sergen Çirkin 10, 214, 315
Serkan Akgöz 344, 346
Servet-i Fünun 270, 355
Servet-i Fünuncular 352
ses benzerliği 222, 223
Ses sembolizmi 199, 302, 304
Sevgi Kafalı 368, 369
Sevgi Soysal 355
Sevinç 62, 353
Sevinç Çokum 353
Sevinç Han 62
Sevr Antlaşması 136
Seydişehir 260
Seyhun 17-19, 89
S.G. Agacanov 177
Shan Jung 37
Shan Junglar 37
Shiratori 236, 237, 243
*sıbızgu* 36
*sıbızğı* 36
sıfat tamlamaları 208, 308
Sığnak 267
Sıkıyönetim Komutanlığı 363
Sırbistan 95, 261
Sırderya 86, 267, 268
*Sırların Sergüzeşti* 374
Sırp 131
sırtlan 201
Sibir Hanlığı 267
Sibir / Tümen) Hanlığı 266
Sibirya 71, 84, 112, 166, 201, 212, 214, 242, 266, 267, 320, 321

*Sihirbazlar Deresi* 374
Siirt 94
Siistan 222
Silvan 91, 92, 94
simgesel 301, 302
Sina 203
Sinan Yaman 378
Sincar 94
*Sinekli Bakkal* 355
Sinkiang 115
Sinop 260
*Sino-Turcica* 57
sinyal 301
*sipsi* 36
Sipsi 145
Sirkeci 345
Sivas 91, 95, 260, 261, 344
Sivas Lisesi 344
Sivas Öğretmen Okulu 344
Siyamlılar 108
siyasî Turan 112
*skeuta* 222
*Skit* 222
*Skolot* 222
Slav 54, 120, 165, 248
So Devleti 28, 42, 44, 45, 47, 52, 55, 59
Soğd 84
*Sol'un 94 Yılı* 336
Sonkur 56, 57
sosyalizm 326
sosyal realistler 352
sosyobiyoloji teorisi 323
sound symbolism 199, 302
Sovyet 119, 121, 152, 180-182, 374
Sovyetler 120, 169, 180-182, 256, 264, 319, 365, 374
Sovyetler Birliği 120, 169, 180-182, 319, 365, 374
Soykırım 372
Söğüt 19, 260
Sökmenoğulları 92
*Sömürülen Vatan Türkistan* 364
Söz Dizimi 308
*Sözlerimi İyi Dinleyin…* 295, 297
Sözlü edebiyat 259
sözlük birimi biçimleri 312
Spartakist 146
Spencer 323
*Sravnitel'no-istoriçeskaya grammatika Tyurkskiḥ yazıkov* 233
SSCB 373
Stalin 132
standart Türkçe 152
Stavropol 164
St. Petersburg 20
Strabon 52
Subbiluliyuma 333
Sûbil oğlu Âmûr 83
substratum 209, 314
Sudan 60, 163
*Sui* 30, 31, 39, 43, 47, 84, 89
Sui hanedanı 84
*Sui-şu* 30, 31, 47
*Sui Şu* 39, 43, 47
Sultan Mahmud 18
Su-ma Çien 37
Sumer 204
Sumioka Tomoyoshi 119
superstratum 209, 314
*Sûretü'l-Arz* 89
Suriye 31, 86, 88, 133, 159, 164, 260, 262
surnay 143, 144
Suruç 94
Sus 204, 225
Susaca 225
Susa dili 225
Suvar 175
Süğük 54
Sükûk 54
Süleyman bin Abdülhak bin Pehlevân el-Âzerbaycânî 25, 35
Süleyman Çelebi 155, 158, 189, 190, 193
Süleyman Demirel 124, 126
*Süleymaniye Kürsüsünde* 270
*Süleymannâme* 104
Süleyman Paşa 105
Sümer 161, 164, 169, 177, 183, 201, 205-207, 244
Sümerce 157, 205-209, 219, 220, 225, 229, 230, 232, 233, 240

Sümerler 105, 134, 209
Sünbüle yıldızı 23, 33
*sünük* 63
*süŋük* 24, 64
Süryani 70, 71, 89
Süryani Mihail 70, 71
Swadesh 200, 208, 216, 308

Şam 70, 93, 255
Şamahı 260, 261
Şamahı (Şirvan) Hanlığı 260
Şamhor 261
Şang hanedanı 38
Şanghay 114, 349
Şan Rong 37
Şan-si 80
Şan sineması 143
Şark Ekspresi 384
Şebinkarahisar 92
*Şecere-i Terâkime* 26, 32, 46, 62, 83, 99, 104, 178, 179, 183
*Şecere-i Türk* 178, 179, 183
*Şeceretü'l-Etrâk* 62
*Şehnâme* 29, 45, 46, 49, 52-55, 59, 61, 66, 84, 89, 99, 101-103, 128, 129, 160
Şehrinaz 52
Şehrinâz 49
Şehriyar 21, 133, 147
Şeki 132, 260
Şeki Hanlığı 260
Şeki (Nuha) Hanlığı 260
Şekspir 146
Şekür Turan 365
Şemseddin Sami 89, 138, 139, 151, 172, 191-193, 194, 271
Şemsettin Günaltay 221
Şeref (Aykut) 330, 333
Şerefüddin Ali Yezdî 103, 128
Şerif Aktaş 146
Şerif Baştav 377
Şerîfî 49, 52, 99, 102, 129, 160
Şevket Aziz Kansu 333
Şevket Bülent Yahnici 345
Şevket Süreyya Aydemir 342
Şeyh Galib 155, 158
Şeyh Muhsin-i Fânî 357
Şeyh Şeref 179
Şia 37, 38
Şiban Han 137, 178
Şibanlı 262, 266
Şibanlı hanedanı 266
Şibanlılar 267
Şi-cı 236
*Şi Ci* 37, 38, 40
Şi Lo 241
Şinasi 155, 284, 285, 288
Şinasi Tekin 284
Şiung-nu 37
Şiu-tu Beyi 67
Şivey dili 235
şovenizm 325
Şu Destanı 158, 254, 255
Şumnu 132
Şuşa 261
Şükrü Elçin 134, 368
Şükrü Kaya 338

Taberî 89, 99, 100, 160
Taberî Tarihi 89
Tabgaçlar 236
Taceddin Dergâhı 136
Tâceddinoğulları 260
Tacik 18, 113
Tacikistan Pamirleri 214
Tacikler 179
Tadeusz Sulimirski 221
Tagar kültürü 220
Tahir Kenan 271
Tahran 21, 359-361
Tahsîl-i Sanâyi Cemiyeti 108
Tai-tsong 80
T'ai-wu-ti 43
Taklamakan çölü 222
Taksim 143
Talas 60
Talat Paşa 252

Talat Tekin 236, 257
Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı 145
Tamilce 200
Taner Tarhan 221
T'ang 37, 80, 82, 89, 161
Tang 37, 38, 48, 77, 78, 84, 85, 89
*tängri* 205
*Tang Şu* 48
Tangut 70
Tang Yao 38
tanımlık 192
Tanin 123, 128, 276, 340
Tanrı 10, 16, 22, 34, 39-41, 56, 57, 73, 75, 85, 103, 138, 140, 141, 184-186, 187-193, 205, 212, 243, 247, 252, 285, 286, 295, 346, 364, 367, 369
Tanrıkut 16, 337
Tanrı'nın kutu 16
Tanzimat 96, 271, 281
Taŋgut 68, 174
Taŋut 152
Taoist 81
*Tarama Sözlüğü* 173, 183, 282, 285, 286, 288
Tarancı 113
Taraz 105, 256
Tardu 70
Tarık Buğra 353, 377
Tarık Demirkan 108, 118
Tarım 221, 222, 381
*Târîh-i Âlem* 105, 129
*Târîh-i Cihân-güşâ* 55, 90
*Târîh-i Mısr-ı Cedîd* 88
*Tarihin Derinliklerinden 19. Yüzyıla Kâşgar* 265
tarihî roman 145
*Tarihte Türk-İtalyan Savaşları* 344
Tarikat 144
Taşkent 105, 181, 183, 268, 297, 325, 374
*Tatabı* 248
Tatar 36, 62, 86, 113, 114, 117, 119-121, 152, 159, 165, 166, 172, 174, 182, 210, 224, 225, 245, 247, 248, 250, 282, 283, 288, 294, 295, 339, 357
Tatarca 165, 166
*Tatar Han* 36, 62
Tatar Hüseyin Bey 114
Tataristan 135, 159, 166, 375
Tatar Türkü 172, 182
Tatvan 92
Tawgaç 174
Taybuga hanedanı 266
Ta-ye-hu 48
Ta-Yüan 40
Tayvu 44
Tebriz 21, 111, 261, 359, 360
Tebriz Hanlığı 261
*tehzib* 143, 145
Tekeoğulları 260
tekerleme 155
Tek-Esin Vakfı 125, 348
Tek heceli 306
Tekin 113, 224, 232, 236-238, 241, 243, 244, 257, 284, 285, 288, 294-296, 298
Tekirdağ 376, 378
Tek parti devri 334
Telif ve Tercüme Encümeni 145
Teluguca 200
*Temerinda* 224, 225
*Temps* 329
Temür 103, 104, 266
Temürlü 262, 266-268
Temürlüler 133, 178, 260, 262, 266, 267
Teŋiz Han 62
Teŋri 73, 75, 185-189, 295
*teŋri kut* 40, 236
Tepegöz 18
Tercan 92
*Tercüman* 20, 99, 106, 160, 161, 286, 320
*Tercümân-ı Türkî ve Acemî ve Mugalî* 282
Teşkilât-ı Mahsûsa 114
*Tevârîh-i Âl-i Selçuk* 61
Tevfik Fikret 137, 146, 155, 270
Tevfik Rüştü 116
tevhîd-i etrâk 106
*Tevrat* 60
Thackston 26, 46
Thébes 323
*The descent of man* 299

*The King's Dictionary – The Rasûlid Hexaglot\ Fourteenth Century Vocabularies in Arabic, Persian, Turkic, Greek, Armenian and Mongol* 290
*The Nostratic Macrofamily and Linguistic Palaeontology* 201, 202, 242, 243
*The Nostratic Macrofamily – A Study in Distant Linguistic Relationship* 201, 241
*The Turkic Languages and Peoples* 210, 243
Thomas Burrow 210
Thomsen 20, 79, 80, 82
*Thyssagetae* 223
Tıva 135, 159
Tibet 35, 57, 84, 195, 196, 203
Tibetliler 108
TİKA 126, 135
Timur Kocaoğlu 305
*Timurlular Devleti Tarihi* 265
Tin 104
Tire 260
Tirmiz 104
Tisagetler 223
Tito 131
tiyatro 138, 145, 167, 321
Tobaca 236-238
Tobalar 236, 238
Togan 26, 27, 31, 32, 36, 52, 59, 60, 69, 77, 82, 89, 100, 114, 116, 118, 130, 161, 165, 169, 203-205, 209, 210, 212, 221, 225, 244, 265, 330, 339-342
Tohar 85, 228
Toharca 228, 229
Toharlar 101
Tohsılar 17
Tokat 260, 369
Tokmok 181
Tola 57, 74, 158
Tonga Alp Er 53, 103
Tonguz 113
tonlama 157, 306, 310
Tonyukuk 20, 77, 80, 81, 297
Toŋa Alp Er 53, 103, 175
Topkapı 32
*Toprak* 140, 346, 368
T'ou-man 39
Toxsı 152, 174
*Töre* dergisi 347, 355
*Tört Ulus Tarihi* 46, 62, 178
Trabzon 19, 91, 261
Trabzon Rum İmparatorluğu 261
Traktör 21, 348
Transsibir Demiryolu 384
*Ts'e-fu Yüan-kui* 44, 47
Tsien-Sse-çu-çê-şi Dağı 42, 44
Tsuran Minzoku Domei 118
Tugla 56
Tuğrul Beğ 334
T'u-kü 43
*Tu-kü* 30
T'u-küe 42, 43, 46, 48
Tula 56, 80
Tuli 178
Tuman 40
T'u-men 48
Tumşuk 221
Tumşukça 221
Tumşuk Sakaları 221
Tuna 124, 161, 205-209, 219, 220, 222, 224, 229-232, 243, 244, 378
Tuncer Baykara 94
*Tung-dien* 30, 44, 47
Tunguz 197, 209, 218
Tunguzca 196, 200
Tunguzlar 113, 117
Tunus 159
Tunyukuk 73, 74, 77-81, 84, 158, 298
Tun-yü-ku 78
Tur 45, 52, 55, 62, 84, 100, 102, 166
Tûr 50, 52, 54, 59, 102, 103
*Tura* 100
Tûra 51, 100, 101
tur ağacı 56
Turan 10, 20, 21, 52, 92, 99-115, 117-119, 121-125, 127-130, 132, 134, 144, 204, 209, 222, 225, 242, 243, 362, 365, 369, 377
*Turán* 106, 107, 128
Tûrân 50-52, 103-105
*Tūrān* 100, 102, 129
Turan Araştırmaları Derneği 128

Turan-Asya Birleşik Devletleri 119
Turan Birliği 118, 119, 127, 128
Turan Cemiyeti 107, 108, 117-119, 123
Turancı 10, 108, 118, 122, 123, 129, 133, 134, 336
Turancılar 21, 108, 123, 341
Turancılık 10, 119, 121-125, 127-129, 334, 336, 340-342
*Turán* dergisi 107
Turan dilleri 105
Turan Gençler Birliği 127
Turan Haber Ajansı 118
Turan Hakanlığı 110
Turan Halkları Birliği 118
Turan Heyeti 114
Turanian languages 105
*Turáni Dalok* 107
*Turáni Roham* 119
Turáni Társaság 107
Turan Kurultayı 128
Turan Kültür Vakfı 128, 129, 222, 242, 243
Turanlı Monoteistler 119
Turan Neşr-i Maarif Cemiyeti 106
Turan Neşri Maarif ve Yardım Cemiyeti 119
Turan Oflazoğlu 377
Turan şiiri 107
Turan ülkesi 100, 109
Turan Yazgan 125
*Turcae* 223
Turcomanie 94
Turfan 21, 30, 43, 47, 48, 57, 85, 111, 370, 372
Turgut Keskingören 363
Turgutlu 260
Turgut Özal 124
Turgut Tülümen 361
Turhan Nasıl Çıldırdı? 113
Turtsiia i Panturanizm 120
Tûtel 55
*Tutsak* 122, 353, 355
Tuva 182, 215, 294, 295
*Tuva Türkçesi Sözlüğü* 295
T'u-wu 48
TÜDEV 125, 134, 135
Tükel Tegin 56, 57
türeyiş efsanesi 30
Türgiş 78, 79, 84
Türgişler 17
Türk Akademisi 135
Türk Bilgi Derneği 106, 114
Türk birliği 106, 120, 122, 128, 135, 261, 322
Türk Cumhuriyetleri Yüksek Konseyi 125
*Türkçe Sözlük* 151-153, 161, 163, 165, 166, 168, 169, 171, 282, 285, 287, 288
Türkçü 21, 133, 134, 137, 253, 254, 340, 345, 347, 356
Türkçüler 21, 117, 134, 334, 336, 363
*Türkçülüğe Giriş* 122
*Türkçülüğün Esasları* 117, 122, 130, 142
Türkçülük 11, 105-107, 117, 123, 129, 148, 319, 336, 338, 345, 346, 357, 360, 362
Türk Derneği 106
Türk Devletleri Arası Parlamenterler Çalışma Grubu 125
Türk Devlet ve Toplulukları Dostluk Kardeşlik ve İş Birliği Vakfı 125, 128, 134
*Türk Dil Bilgisi* 154, 160, 263
*Türk Dili İçin* 322, 326
Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi 126
Türk Dil Kurumu 27, 82, 99, 128, 129, 134, 147, 151, 160, 161, 169, 171, 182, 183, 193, 194, 241-244, 250, 287, 288, 292, 293, 297, 298, 315
Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı 125, 128, 134, 169, 183
Türk Dünyası Yazarlar ve Sanatçılar Vakfı 128
*Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* 296
Türk Geleneksel Okçuluk Birliği 128
Türk Göçmen ve Mülteci Dernekleri Federasyonu 362, 364
Türk Gücü Cemiyeti 114
Türk Han 62
Türkî 88, 96, 97, 138, 151, 165, 169, 172, 176-181, 189, 191, 194, 265, 282

Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü 123, 129
*Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen* 218, 229, 242, 287
Türk İslam Eserleri Müzesi 188
Türkistan 20, 21, 57, 60, 68, 85, 103, 104, 106-109, 111, 112, 114-119, 125, 126, 129, 130, 132, 133, 135, 147, 158, 169, 179-182, 189, 255, 258, 260, 263, 264, 266-269, 283, 319, 320, 347, 351, 362-366, 368
*Türkistan Kaygısı* 181, 182
Türkistan Türk Gençler Birliği 119
Türkî til 179, 265
Türkiyat Enstitüsü 126, 293
*Türkiyat Mecmuası* 253, 293, 294, 298
Türkiye Cumhuriyeti 95, 98, 115, 118, 134, 141, 151, 152, 168, 171, 172, 181, 264, 335, 348
Türkiye Diyanet Vakfı 184, 265
Türkiye-Kırgızistan Manas Üniversitesi 126
Türkiye Türkçesi 135, 152, 168, 169, 197, 207, 245, 256, 263, 264, 276, 295, 310, 360
Türkiye Türkleri 152, 168, 172, 182, 226, 351, 374
Türkiye Türkologları 297
Türkiye Türkolojisi 293
*Türk Kağanlığı ve Türk Bengü Taşları* 27, 66, 74, 160, 250, 295, 296, 298
Türk Kanı 21, 144
Türk Keneşi 126, 135
Türk Konseyi 126
Türk Kurtuluş Savaşı 118
Türk Kültür Merkezi 361
*Türk Kültürü* 27, 63, 72, 125, 127, 129, 321, 369
Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü 27, 82, 92, 98, 99, 125, 128-130, 134, 160, 183, 243, 244, 288, 315, 365, 369
Türklerin birleşmesi 106, 122
*Türklerin En Eski Destanı Ulu Han Ata Bitiği* 296, 297
Türklerin ilk atası 23, 32, 46, 52, 61
*Türkleşmek İslamlaşmak Muasırlaşmak* 109
Türklük Bilimi 134, 265, 293
*Türklük Sevgisi* 346
Türk – Macar Dostluk Cemiyeti 108
Türk-mânend 179
Türkmen 19, 94, 113, 117, 133, 159, 164, 172, 177, 179, 182, 203, 253, 263, 280, 283, 288, 289, 294, 351, 368, 369, 374
Türkmence 21, 176, 177, 264, 282, 294
Türkmenistan 144, 164, 202-206, 209, 211, 216, 234, 235, 264, 266, 267, 348, 375
Türkmenistan Türkmenleri 164, 264
Türkmenler 19, 91, 164, 169, 177, 183, 188, 369
Türkmensahra 164, 264
Türkmen Türkçesi 263
Türk müziği 145
Türk Ocağı 106, 114, 345, 356, 357
Türk Ocakları 20, 128, 143, 322, 345
Türkoloji 85, 158, 159, 165, 169, 265, 293, 297, 315, 347, 363, 377
Türk Parlamenterler Birliği 135
*Türk Sözü* 111, 173, 175, 177-179
Türk Tarihi Tedkik Cemiyeti 330
*Türk Tarihi ve Hukuk* 322
Türk Tarih Kurumu 27, 82, 89, 99, 134, 160, 161, 193, 236, 241, 243, 293, 330
Türk tili 265
türkü 155, 377
*Türk Ülküsü* 128, 363
*Türk'ün Kayıp Kitabı – Ulu Han Ata* 34
*Türk Yurdu* 106, 109, 113, 114, 130, 143, 321
Türk Yurdu Cemiyeti 106
Türükoğlu Gökalp 355
Tütek 46, 55, 62
Twitter 386
*Tyrcae* 223

Ugor 218
Ugrak 152, 174

Ukrayna 111, 120, 213
*Uldis* 238
*Ulduz* 238
*ullug* 25
*Ullug Kan Ata / Apa Bitigçi* 25
Ulrich Haarmann 24, 35
*Ulū aṭā bitik* 24
Ulu Ay Ana 24
Ulu Ay Anacı 24, 64
Ulu Ay Anaçı 25, 35, 66
Ulu Ay Ata 24
Ulu Ay Atacı 24, 63, 64
Ulu Ay Ataçı 25, 35, 65, 66
*Ulu Ay Atam Bitigi* 24
*Ulū ay aṭām bitikî* 24
Ulu Cüz Kazak Hanlığı 267
*ulug* 25
Uluğ Arslan 81
*Ulu Han Ata Bitigçi* 24, 25, 27, 32-35, 65, 296
*Ulu Han Baba'nın Kitabı* 33
Ulu Kara Tağcı 62
*Ulu Kara Tağçı* 34, 35
*Ulus gazetesi* 341
Uluslararası Hoca Ahmet Yesevi Türk-Kazak Üniversitesi 126
Uluslar Arası Kalkınma ve İşbirliği Derneği (UKİD) 128
Uluslararası Türk Akademisi 126
Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) 127
umlaut 306
*Umumî Türk Tarihine Giriş* 52, 130, 203, 244
University of Washington 347
*Unutmağa Kimse Yok* 374
Ur 215
Ural 108, 113, 117, 119, 122, 127, 195, 196, 200-202, 209, 211-214, 216, 217, 221, 223, 224, 231, 233
Ural-Altay dilleri 119, 209
Ural-Altay kavimleri 108, 113
Urallar 212
Urallılar 212
Ural-Yukagir 195, 196, 200-202
Urfa 93, 94, 133
Urmiye Gölü 261
Urmiye Hanlığı 261
*urugsıratmak* 372
Urumçi 370, 372
Urumçi Pedagoji Üniversitesi 370
Usmanov, Mirkasym A. 46
usûl-i cedit 20
Uşak 136, 260
Uyadan Akay 347
Uygur 16, 22, 23, 25, 26, 31, 40, 55-60, 67, 68, 71, 72, 84-89, 104, 113, 151, 152, 159, 172, 174, 176, 181, 182, 197, 231, 239, 247, 254-256, 283, 287, 291, 296, 297, 298, 313, 322, 351, 365, 370-372
Uygur Harfli Oğuz Kağan Destanı 67
Uygur Kağanlığı 59
Uygurlar 17, 26, 59, 85, 158, 248, 255
*Uzaklara Balam* 364
Uzun Firdevsî 104

3 Mayıs 340, 363
Üç Tarz-ı Siyaset 106
ülkü 9, 15, 113, 122, 127, 133, 141, 322
ülkücü 147, 322, 355
*Ülkü* dergisi 143
Ülkü Ocakları 124, 128
Ümit Tokatlı 256
Üniter Devlet 97
Üsküdar 91, 363
Üst Yurt 266
Üzeyir Hacıbeyli 144

Vahan 222
*Vakit* 123
Vâlâ Nurettin 122, 381
Van 91-95, 133, 365, 366, 367
*Varlık* dergisi 359, 361
Vasıf Çınar 336
Vasprakania 94
Vedik Aryanîler 204
Vehbi Başkapan 295

*Vekayinâme* 70
Velet Çelebi 105, 106
Veli Soysaldı 344
Verbitski 22
*Vesîletü'n-Necât* 189, 193
*Vey Şu* 39, 41
Viçegda 213
Vidadî 132
Vilâyet-i Diyarbekr 95
Vilâyet-i Erzurum 95
Viyana 159, 362
Vladimir Dybo 200
Vladislav İlliç Svitıç 200
Vladivostok 384
Volga 107, 213, 224, 239, 243
Volga Tatarları 107
Von der Osten 221
Von Kaspar Zeuss 221
*Voyages de M. De Thévenot en Europe, Asie et Afrique* 90
V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı 305
Vusun 39, 70
Vusunlar 40, 41

Walt Disney 349
Walter Ruben 221
Wei 43, 236, 241
Wei dönemi 43
Wey ırmağı 67
*Wey Şu* 236
*What's in a Word? – Studies in Phonosemantics* 304, 316
Wikipedia 221, 265, 311, 316
Wilhelm Koppers 204, 213, 215
Wilhelm Tomaschek 221, 223
word formation 306
Wu-hui 48
Wu-sun 40

Xıtay 174

Yabaku 152, 174
*Yaban* 355
Yada Taşı 44, 60, 71
Yâdigârî hanedanı 266
Yâfes 26, 29, 32, 45, 46, 52, 54, 55, 60-62, 66, 83, 86, 152, 172, 174, 178
Yâfes'in oğlu Türk 46, 55
Yâfes oğlu Türk 46, 86, 152, 172, 174
Yagma 152, 174
Yağma 85, 175, 247, 253, 255
Yağmalar 17
Yahudi 90, 320, 323
Yahya Kemal 137, 146, 155, 270, 273, 278-281, 305, 357
Ya'kubî 89
Yakup Bey 267, 268
Yakup Bey Devleti 267
Yakup Kadri 352
Yakut 22, 73, 113, 117, 159, 182, 197, 283
Yakutça 283, 284
Yâkut el-Hamevî 103
Yakutistan 135, 159
Yakutlar 71
Yamnaya kültürü 213, 214
Yansımalı sinyal 301
*Yarımçıg Elyazma* 373, 374
*Yarınki Turan Devleti* 111
Yarkent 256, 266, 267, 268
Yarkent Hanlığı 267, 268
Yarkent (Saidiye) Hanlığı 266
Yaşar Kemal 377
Yayık 104, 224, 233, 266
Yazıcıoğlu Ali 61
Ye'cûc 54
Yedisu 114, 266, 267
Yedisu ayaklanması 114
Yegenek 19
Yemek 86, 152, 174
Yemen 49, 52, 54, 262, 289, 290, 292
Yeni Delhi 363
Yeniden Türeme 29
*Yeni Düşünce* dergisi 368
Yeni Farsça 229
Yeni Gine 195, 196

*Yeni Hayat* 110, 130
*Yeni İstanbul* gazetesi 346
Yeni-kent 89
Yeni Lisan 107, 138, 263, 281
*Yeni Mecmua* 33
Yeni Nostratikçiler 201
*Yeni Orkun* 333, 342, 343
Yeni Osmanlı Partisi 112
Yenisey 28, 195, 196, 214, 216, 220
*Yeni Turan* 112, 114
Yeni Turan Partisi 112
*Yeni Türkçe Lügat* 191
Yeni Türk Yazı Dilleri 269
Yeni Uygurca 282
Yeni Zelanda 387-389
yerdeğişim 301
yeşim taşı 57, 60
Yılmaz Öztuna 221
Yınaloğulları 92
21. yüzyılın Türk müziği 145
yoğ töreni 78
*Yolların Sonu* 11
YouTube 144, 349, 386, 390
Yörük 164
Yugoslavya 131
Yukarı Çin 102
Yukarı Fırat havzası 94
Yukarı Mezopotamya 94
Yulduz Han 62
Yunan 52, 105, 136, 164, 192, 204, 222, 227, 353
Yunanistan 54, 95, 261, 387, 388
Yunanlılar 337
Yunus Emre 135, 137, 155, 158, 356, 378
Yunus Emre Enstitüsü 135, 378
Yusuf Akçura 20, 105-107, 114, 119, 129, 142, 357
Yusuf Gedikli 114, 147
Yusuf Has Hâcib 53, 54, 103, 155, 158, 175, 176, 185, 193, 228, 241
Yü 37, 38
Yüan-cen 78
*Yüan-ch'ao Pi-shi* 39
Yüeçi 222
Yüe-çiler 101
Yüeçiler 41
Yün-yang 67
Yü Şün 38
Yüzüncü Yıl Üniversitesi 366

*Zafernâme* 103, 128
Zamanbaba 214
Zarevand 120, 121
Zazaca 93
Zeki Velidi Togan 20, 26, 27, 31, 32, 36, 52, 59, 60, 69, 77, 82, 89, 100, 114, 116, 118, 130, 161, 165, 169, 203-205, 209, 210, 212, 221, 225, 244, 265, 330, 339-341
Zengibar 54
Zerdüştîler 191
Zerefşan 213
Zeynep Korkmaz 293
*Zeynü'l-Ahbâr* 89
Zib Bakuy 61
Zile 52
Ziya Gökalp 20, 105-114, 117, 121, 122, 130, 132, 142, 143, 145, 146, 155, 252, 253, 263, 328, 355, 357, 358
*Ziya Gökalp'in Tenkidi* 357
Ziyat Akkoyunlu 251, 252
Ziza 333
Zoltán Gombocz 377
Zonguldak 344
Zsuzsa Kakuk 377
Zülkadriye 95